

Хмельницький національний університет
Гуманітарно-педагогічний факультет
Кафедра слов'янської філології

Галузь знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад включно),
перша – польська

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Магістр

**Жанрово-стильові ознаки сучасного польського та українського
детективу: порівняльний аспект (на прикладі творів Марека Краєвського і
Юрія Винничука)**

КвРФППмз.023084.01.13.00

здобувачки ІІ курсу групи ФППмз-23-1 Мар'яни МАРКОВСЬКОЇ

Підпис, дата

Керівник

 Оксана РАНЮК,
канд. педагог. наук, доцент

До захисту допускаю:

Завкафедри слов'янської філології Наталія ТОРЧИНСЬКА, канд.
філол. наук, доцент

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Факультет	гуманітарно-педагогічний
Кафедра	слов'янської філології
Рівень вищої освіти	магістр
Галузь знань	03 Гуманітарні науки
Спеціальність	035 Філологія
Спеціалізація включно), перша польська	035.033 Слов'янські мови і літератури (переклад
Освітня програма	освітньо-професійна

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри слов'янських філології

Неля ПОДЛЕВСЬКА

17 жовтня 2023 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
МАРКОВСЬКІЙ МАР'ЯНІ
ВОЛОДИМИРІВНІ

1. Тема роботи: «Жанрово-стильові ознаки сучасного польського та українського детективу: порівняльний аспект (на прикладі творів Марека Краєвського і Юрія Винничука)»
затверджена на засіданні кафедри слов'янської філології від 16 червня 2023 року, протокол №12.

2. Термін подання студентом завершеної роботи – грудень 2024 року.

3. Вихідні дані роботи. Детективний жанр, як один із найпопулярніших у сучасній літературі, є предметом дослідження багатьох літературознавців. Зокрема, українські дослідники, такі як Г.М. Кукса, О. Собчук, Т. М. Гуляк, О. В. Бессараб, зробили вагомий внесок у дослідження еволюції та особливостей детективного жанру в українській літературі. Польські літературознавці, наприклад, Кчиньські П., Бараньчак С., Влодек П. також проводили детальні аналізи розвитку детективного жанру в польській літературі. Ця робота зосередиться на порівняльному аналізі жанрово-стильових ознак детективного жанру в сучасній українській та польській літературах на прикладі роману Марека Краєвського «Еринії» та Юрія Винничука «Вілла Деккера».

4. Перелік підлеглих розробці питань.

- з'ясування сутності понять «детектив», «історичний детектив», «ретро-детектив»;
- опис історії розвитку детективного жанру у польській та українській літературах;
- класифікація простих речень за структурними особливостями;
- аналіз досліджень детективного жанру у сучасній світовій літературі;
- дослідження рецепції детективного жанру як явища масової культури;
- виокремлення жанрово-стильових ознак, притаманних детективу;
- проведення порівняльного аналізу жанрово-стильових ознак творів Марека Краєвського «Еринії» та Юрія Винничука «Вілла Деккера».

5. Графічний матеріал: немає.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
	Немає		

7. Дата видачі завдання – 17 жовтня 2023 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Найменування етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання	Примітка
1	Обрання теми кваліфікаційної роботи	Вересень 2023 року	
2	Опрацювання наукової літератури з теми дослідження	Вересень 2023 року	
3	Збирання матеріалу, його первинна наукова інтерпретація	Вересень-жовтень 2023 року	
4	Написання першого розділу кваліфікаційної роботи	листопад 2023 – січень 2024 року	
5	Апробування результатів дослідження шляхом здійснення публікації у збірниках наукових праць та участі в конференціях	Березень, квітень, травень, вересень 2024 року	
6	Написання другого і третього розділів кваліфікаційної роботи	лютий-червень 2024 року	
7	Написання «чорнового» варіанту кваліфікаційної роботи	вересень-листопад 2024 року	
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи	Листопад 2024 року	
9	Остаточне завершення кваліфікаційної роботи	Грудень 2024 року	
10	Подача кваліфікаційної роботи на кафедру і її захист	Грудень 2024 року	

Здобувач освіти

Мар'яна МАРКОВСЬКА

Керівник

Оксана РАНИЮК

Анотація

Тема роботи – «Жанрово-стильові ознаки сучасного польського та українського детективу: порівняльний аспект (на прикладі творів Марека Краєвського і Юрія Винничука)»

Автор – Мар'яна МАРКОВСЬКА.

Науковий керівник – Оксана РАНЮК.

Обсяг кваліфікаційної роботи – 62 сторінок основного тексту, 68 сторінок загального тексту.

Робота містить 58 джерел посилання.

Ключові слова: *детектив, історичний детектив, ретро-детектив, жанрово-стильові ознаки, порівняльне літературознавство.*

Детективний жанр, що зародився у ХІХ столітті, продовжує активно розвиватися і трансформуватися в умовах сучасної літератури. Класичні схеми детективних історій, засновані на загадці, розслідуванні та несподіваній розв'язці, збагачуються новими елементами, що відображають сучасні соціальні, культурні та технологічні реалії.

Сучасний детектив відрізняється значною тематичною різноманітністю. Якщо раніше основною темою був злочин та його розслідування, то сьогодні детективи охоплюють широкий спектр проблем, що дозволяє авторам створювати більш складні та багатшарові сюжети, які не обмежуються лише розкриттям злочину, а торкаються актуальних питань сучасності.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та переліку джерел посилання. Робота присвячена комплексному дослідженню детективу в контексті польської та української літератур. Проаналізовано еволюцію жанру від його зародження до сучасного стану, його жанрово-стильові ознаки та особливості рецепції детективу як явища масової культури.

У першому розділі дослідження подається детальний аналіз терміна «детективна література» та його дефініції в різноманітних теоретико-літературних концепціях. Простежено історію формування жанру у світовій літературі, виокремлено особливості його виникнення та розвитку в українській та польській літературах.

Другий розділ роботи присвячений проблемі рецепції детективу як жанру масової культури. На основі аналізу сучасних літературних творів виокремлено жанрово-стильові ознаки детективу, які є характерними для сучасної літератури. Третій розділ роботи присвячений порівняльному аналізу стилістичних особливостей детективних романів Марека Краєвського та Юрія Винничука. Детально проаналізовано художньо-стильові ознаки роману «Еринії» М. Краєвського та особливості стилю Ю. Винничука в романі «Вілла Деккера».

Автор _____

Мар'яна МАРКОВСЬКА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ТЕРМІНА «ДЕТЕКТИВ» У ТЕОРЕТИКО-ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ.....	6
1.1 Термін «детективна література»: проблема дефініції.....	6
1.2 Історія формування жанру детективу у контексті світової літератури.....	9
1.3 Виникнення детективного жанру в Україні.....	18
1.4 Розвиток детективу у польській літературі.....	21
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	30
РОЗДІЛ 2: ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПЦІЇ ДЕТЕКТИВУ ЯК ЯВИЩА МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ.....	32
2.1 Детектив як жанр масової літератури: pro vs contra.....	32
2.2 Жанрово-стильові ознаки детективного жанру у сучасній літературі.....	36
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	43
РОЗДІЛ 3: СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНІВ МАРЕКА КРАЄВСЬКОГО ТА ЮРІЯ ВИННИЧУКА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ.....	45
3.1 Художньо-стильові ознаки детективу у романі «Еринії» Марека Краєвського.....	45
3.2 Особливості стилю Юрія Винничука у детективному романі «Вілла Деккера».....	49
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3.....	55
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ.....	62

ВСТУП

Жанрово-стильові ознаки сучасного польського та українського детективу: порівняльний аспект (на прикладі творів Марека Краєвського і Юрія Винничука)

Детективний жанр є одним із найбільш популярних у наш час, часто домінуючи серед книг, які з'являються на полицях книжкових прилавків. Як самостійна літературна одиниця, цей жанр виникає у ХІХ ст. в Америці, набувши згодом швидкого поширення в Європі. На терени України детектив проникає тільки на початку ХХ ст., що зумовлено низкою суспільних та культурно-історичних чинників. У другій половині минулого століття жанр «переживає» всю палітру читацької рецепції: зневагу, ігнорування, інтерес, захоплення й аналіз літературних критиків. На початку ХХІ століття жанр знову повертає собі місце у списку читацьких симпатій, а багато авторів починають писати саме у цьому напрямку, намагаючись потрапити на вершину письменницького Олімпу.

Роль образу детектива у художніх творах сучасності визначається не лише авторським ставленням, читацькою увагою та повагою до нього як до незалежного експерта, арбітра, а й отримує особливий статус – це роль героя, який може звільнити громадянина із замкненого простору державної системи, даруючи свободу і справедливість.

Теоретико-методологічною основою роботи стали праці українських та зарубіжних вчених – Н. Бернадської, Р. Гром'яка, Т. Гундорової, Л. Джигун, Н. Зборовської, М. Каланіченко, І. Помазана, С. Передерія, О. Романенко, С. Таранової, А. Ткаченко, С. Філоненко, О. Юрчук, П. Свірські, Дж. Кавелті, В. Брекетт, Дж. Еліота. При з'ясуванні особливостей жанрово-стильової еволюції детективу теоретичним підґрунтям стали праці А. Вуліса, Т. Дегерінга, Л. Дученко, Г. Лещенко, Ф. Мак-Шейна.

Мета цієї роботи – визначити основні тенденції розвитку детективу в польській та українській літературах початку ХХІ століття, виявити типологічні

подібності й художні особливості його жанрових форм на тлі розвитку світового літературного процесу (на прикладі творів окремих авторів). Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

- 1) з'ясування сутності понять «детектив», «історичний детектив», «ретро-детектив»;
- 2) опис історії розвитку детективного жанру у польській та українській літературах;
- 3) класифікація простих речень за структурними особливостями;
- 4) аналіз досліджень детективного жанру у сучасній світовій літературі;
- 5) дослідження рецепції детективного жанру як явища масової культури;
- 6) виокремлення жанрово-стильових ознак, притаманних детективу;
- 7) проведення порівняльного аналізу жанрово-стильових ознак творів Марека Краєвського «Еринії» та Юрія Винничука «Вілла Деккера».

Об'єктом дослідження стали романи «Вілла Деккера» Юрія Винничука та «Еринії» Марека Краєвського.

Предмет дослідження – жанрова-стильова специфіка детективного жанру у творчості обох письменників у порівняльному аспекті.

Методи дослідження. Мета та завдання роботи передбачають використання культурно-історичного, історико-функціонального, порівняльно-типологічного методів; комплексного та герменевтичного підходів (герменевтичний - з метою врахування позатекстових чинників та можливих контекстів у процесі інтерпретації художніх творів); дискурсного аналізу (що дає змогу звернути увагу на типологію та особливості творів, які прийнято зараховувати до детективної літератури).

Порівняльно-типологічний метод дозволяє виявити закономірності творів детективного жанру. У результаті його застосування можна встановити специфіку композиції, організації сюжету, ідейно-тематичний зміст детективних романів.

Комплексний підхід дає можливість проаналізувати чинники, що визначили розвиток і формування жанру детективної літератури.

Детективна література – порівняно нове явище у сучасному літературному процесі, яке почало формуватися на межі XIX та XX століть і стало результатом розвитку суспільства та культури. Зважаючи на надзвичайно високий рівень популярності детективних творів у сучасному читацькому просторі та незначний відсоток вагомих досліджень проблем цього жанру літератури, аналіз окремих аспектів цієї теми можна вважати **актуальним**.

Наукова новизна результатів полягає у тому, що в роботі системно проаналізовано розвиток естетичної та теоретико-літературної рецепції детективного жанру, простежено специфіку його формування у контексті світової літератури. Досліджено типологічні подібності та художньо-стильові особливості детективу в українській та польській літературах детективу на матеріалі детективних романів М. Краєвського та Ю. Винничука

Практичне значення одержаних результатів зумовлене можливістю використання для подальших досліджень у галузі компаративістики, основних теоретичних та історико-літературних положень і висновків під час викладання курсів з теорії та історії української та польської літератури, у процесі написання наукових досліджень, подальшого вивчення історії розвитку та специфіки функціонування детективного жанру як літературного та культурного феномену. Робота також може бути корисною для викладачів та студентів філологічних спеціальностей.

Основні положення магістерського дослідження було апробовано на конференціях:

1. Всеукраїнська студентська науково-практична конференція з міжнародною участю «Славістичні студії у сучасному філологічно-дидактичному просторі»;
2. VI Всеукраїнська студентська науково-практична Інтернет-конференція «Сучасні філологічні дослідження: традиції та інновації»;
3. Всеукраїнська студентська наукова конференція «Актуальні проблеми сучасної філології та журналістики».

За тематикою дослідження було опубліковано тези у збірнику тез конференції «Актуальні проблеми сучасної філології та журналістики» (7 листопада 2024 року): Марковська М. Особливості детективного жанру у романі М. Краєвського «Еринії». Актуальні питання сучасної філології і журналістики : збірник тез Всеукраїнської студентської наукової конференції (7 листопада 2024 року). Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 118-122 (у друці).

Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 68 сторінок.

РОЗДІЛ 1: ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ТЕРМІНА «ДЕТЕКТИВ» У ТЕОРЕТИКО-ЛІТЕРАТУРНОМУ КОНТЕКСТІ

1.1 Термін «детективна література»: проблема дефініції

Детективний жанр, що зародився в ХІХ столітті завдяки таким авторам як Едгар По та Вілкі Коллінз, досяг свого розквіту в ХХ столітті завдяки творам Артура Конан Дойла та його легендарному персонажу Шерлоку Холмсу. Цей жанр, спочатку сприйманий як розважальна література, згодом став предметом серйозних літературознавчих досліджень.

Ключовою особливістю детективу є пошук істини, який здійснюється за допомогою логічних міркувань, аналізу фактів та розкриття таємниць. Проте, поняття «істина» в детективі має свої специфічні особливості. Якщо в філософії істина часто розглядається як об'єктивна реальність, то в детективі вона є результатом суб'єктивного розслідування, що формується в процесі взаємодії детективного героя з різноманітними джерелами інформації.

Філософські підходи до поняття істини в першій половині ХХ століття значно вплинули на розвиток детективного жанру. Аналітична філософія, з її акцентом на логічному аналізі мови та фактів, знайшла своє відображення в дедуктивних методах Шерлока Холмса. З іншого боку, екзистенціалізм, підкреслюючи суб'єктивність людського досвіду, вплинув на розвиток психологічного детективу, де істина часто виявляється багатозоровою та неоднозначною.

Крім того, детективний жанр тісно пов'язаний з розвитком масової культури. Популярність детективів зумовлена не лише інтригою та загадкою, але й соціокультурними змінами, які відбувалися в ХХ столітті. Детективи відображають суспільні страхи, побоювання та прагнення до безпеки. Вони дозволяють читачеві відчути себе учасником розслідування та задовольнити свою потребу в справедливості.

Визначення терміну «детективна література» має дискусійний характер, оскільки тексти детективного жанру пройшли свою еволюцію становлення й розвитку, мають власну експліцитно виражену історію життя. Існує велика

кількість літературних праць, у яких розглядається проблема визначення детективної розповіді. З кожним днем актуальність дослідження детективного жанру в літературі стає все більш масштабним.

Наведемо кілька дефініцій поняття «детектив»:

Детектив (англ. detective - «агент розшуку», з лат. detectio - «розкриття») – різновид творів масової культури (прозаїчні твори, кінофільми, комікси), в яких розкривається певна таємниця, пов'язана зі злочином [6, 2].

Детектив – різновид пригодницької літератури, що належить до паралітератури. Це передусім прозові твори, зовнішній сюжет яких послідовно розкриває певну заплутану таємницю [12].

Детектив – це піджанр кримінальної та містичної літератури, в якому слідчий або детектив - професіонал або аматор - розслідує злочин, часто вбивство [21, 142].

У літературознавчій енциклопедії поняття «детектив» визначається як «різновид пригодницької літератури, що належить до паралітератури», тобто до масової літератури [22].

Детективний жанр, незважаючи на свою популярність, часто недооцінюється з точки зору естетичної вартості. Специфіка детективу полягає в його функціональній спрямованості на розважання читача, що вимагає застосування специфічних жанрових характеристик. Класифікація детективів за тематикою, функціональністю та ступенем умовності допомагає зрозуміти їхню особливу природу. Однак, як і будь-яка класифікація, вона є умовною, оскільки жанри часто перетинаються та взаємодіють.

Труднощі дослідження детектива пов'язані, насамперед, з тим, що згодом детектив стає все менше і менше канонічним. Зародившись у середині XIX століття, детектив завоював величезну популярність як у літературі, так і в кіно, внаслідок чого надбав багато рис і форм, невластивих класичному детективу, основні жанрові риси якого склалися в період з 40-х років XIX століття до 30-х років XX століття. Сьогодні поняття «детектив» містить у собі широку розмаїтість літературних творів. Вони розрізняються за безлічі показників. Як

правило, автори не ставлять перед собою мети ідентифікувати свої романи в рамках якого-небудь жанру, і теоретичні питання про жанрову приналежність детективу перебувають в стадії розробки.

Варто зазначити, що класичний детектив істотно відрізняється від того, що ми звикли сприймати під поняттям «детектив». В нашому дослідженні ми детально розглянемо особливості класичного детективу, тобто канонічні характеристики жанру, і його різновиди в літературному процесі, як головний прояв масової літератури та виділимо основні особливості детективного жанру. Основна властивість класичного детективу – повнота фактів. Розгадка таємниці не може будуватися на відомостях, які не були представлені читачеві в ході опису розслідування. До моменту, коли розслідування завершується, читач повинен мати досить інформації для того, щоб на її підставі самостійно знайти рішення. Можуть приховуватися лише окремі незначні подробиці, що не впливають на можливість розкриття загадки. По завершенні розслідування всі таємниці повинні бути розгадані, на всі питання – знайдено відповіді. Але в детективі ХХІ століття з'являються нові ознаки, так в романах автор може давати безліч фактів стосовно злочину чи події, для того, щоб читач зміг вибудувати свою версію, але йому не вдається це зробити через різку зміну сюжетної лінії чи зміну кола підозрюваних і так далі.

Класичний детектив створює досить стандартний стереотип приватного детектива, образ його життя, вчинків, відношенням до навколишнього світу. Стандартне й відношення детектива до поліції. За деякими виключеннями воно негативне. Як правило, поліція не здатна розкрити злочин і своїми діями лише заважає приватному детективу. Хоча герой і допомагає поліції, але тільки він один здатний розслідувати злочин [3, 3]

Розглядаючи проблему виникнення історичного детектива у літературознавстві, не знаходимо чіткого визначення цього жанру. Утім дізнаємося, що він має коріння у класичному детективному жанрі, основною концепцією якого, на погляд американського письменника Едгара Аллана По, є

комплекс підтверджень певної інформації, системи поглядів, головної думки твору.

Історичний детектив потребує більш строгого розуміння, тому що його об'єктом розслідування є справжні історичні події, а результатом – наукове дослідження. З допомогою детективної інтриги автор пропонує читачам розмірковувати про можливі причини злочину, соціальні, економічні, політичні особливості певного часового простору, які стали передумовами вбивства та є важливими для сищика у розкритті справи. Тобто у такий спосіб творець твору доносить інформацію про певний історичний період [36, 218].

1.2 Історія формування жанру детективу у контексті світової літератури

При дослідженні романів детективного жанру літературознавців зазвичай цікавлять два питання: 1) встановлення чинників, які сприяли формуванню детективу як окремого жанру; 2) хронологія формування жанру. У цьому розділі ми спробуємо проаналізувати фактори становлення та історію розвитку жанру детективу.

Аналіз детективного жанру традиційно зосереджується на дослідженні його генези та еволюції. Літературознавці прагнуть встановити як історичні, так і літературні передумови, які сприяли формуванню детективного дискурсу та визначенню його жанрових констант.

Хоча елементи детективного сюжету можна простежити в літературі різних епох, саме ХІХ століття ознаменувалося кристалізацією детективного жанру в його класичному вигляді. Загальноновизнано, що значний внесок у цей процес зробив американський письменник Едгар Алан По. Його оповідання, зокрема «Вбивство на вулиці Морґ», стали своєрідним маніфестом детективного жанру, в якому вперше чітко окреслено його ключові елементи: таємничий злочин, герой-детектив, логічний аналіз фактів, а також протистояння розуму і злочину.

Поява детективного жанру була зумовлена як внутрішніми літературними процесами, так і зовнішніми соціокультурними факторами. З одного боку, розвиток урбанізації, індустріалізації та зростання злочинності створили сприятливий ґрунт для виникнення літератури, яка відображала б ці процеси. З іншого боку, інтерес до психології, філософії та логіки, характерний для ХІХ століття, сприяв формуванню раціоналістичного підходу до розв'язання загадок, який став однією з ключових ознак детективного жанру.

Таким чином, Едгар Алан По, створивши прототип детективного героя та розробивши основні жанрові конвенції, заклав фундамент для подальшого розвитку детективного жанру, який протягом наступних століть зазнав значних трансформацій, але зберіг свої основні характеристики.

У той час як рання детективна література зосереджувалася на злочинці чи жертві злочину, По у своїх оповіданнях акцентував увагу на характері детектива та його геніальних методах розгадки певних таємниць [51; 83]. Деякі вбивства в оповіданнях По відбуваються у, здавалося б, зачиненій кімнаті, невинну людину звинувачують на підставі фальшивих доказів, убивця виявляється найбільш несподіваною людиною, а начебто несуттєві деталі можуть розгадати таємницю. Зрештою, саме у «Вбивстві на вулиці Морґ» автор формує два основні принципи детективної літератури, які продовжують функціонувати і в сучасній літературі: 1) Коли всі можливі сценарії відкинуто, тоді саме те, що здавалося неймовірним, має виявитись правдою; 2) чим дивніший злочин, тим простіша його розгадка [51; 83].

Незважаючи на те, що По був першим автором справжніх детективів, його не слід вважати винахідником образу детектива. Детективні персонажі з'являлися в літературі ще до того, як По створив свого Огюста Дюпена, хоча вони часто фігурували як периферійні персонажі в історіях, які ще не належали до детективного жанру. Ці детективні персонажі були важливими для розвитку детективної літератури, оскільки «жанр виріс із персонажа, а не навпаки».

Часто приписують створення першого справжнього кримінального роману Вільяму Годвіну, який написав «Пригоди Калеба Вільямса» наприкінці ХVІІІ

століття. Приблизно у той же період з'явився роман Енн Редкліфф «Таємниці Удольфо», який називають «прототипом детективної історії» [54; 10]. Незважаючи на те, що ці твори містять деякі аспекти, які присутні в детективах, вони ще не належать до детективного жанру. Згадані тексти знайомлять читача із детективами та злочинцями, але саме Е. А. По був першим автором, який зосередився на способі мислення та процесі розслідування справи головним героєм-детективом.

Інновації Едгара Аллана По в жанрі детективного оповідання, зокрема створення образу аналітичного детектива Огюста Дюпена, стали каталізатором для подальшого розвитку цього літературного напрямку. Письменники, натхненні По, почали активно експериментувати з форматом детективного розповіді, акцентуючи увагу на процесі розслідування злочину, а не лише на його результаті.

Якщо раніше злочин часто слугував лише сюжетним приводом для розвитку інших літературних тем, то з середини ХІХ століття він став центральним об'єктом дослідження. Детектив перетворився на жанр, в якому пріоритетним було логічне виведення, аналіз фактів та розкриття таємниці.

Зміни в суспільному контексті також суттєво вплинули на розвиток детективного жанру. Створення детективного відділу в Лондоні в 1842 році, а також загальний інтерес до питань закону, злочинності та журналістики, що був характерний для вікторіанської епохи, сприяли популяризації детективних історій [56; 68]. Реальні кримінальні справи, які розслідувала поліція, часто ставали натхненням для письменників, які в своїх творах створювали вигаданих детективів, що розкривали подібні злочини [54; 80-81].

Інтерес до кримінальних подій був характерною рисою вікторіанської епохи. Масова аудиторія отримувала інформацію про реальні злочини переважно з газет, що сприяло формуванню стійкого інтересу до тем злочинності та розслідувань. Цей соціальний контекст знайшов своє відображення в літературі, зокрема в творах Едгара Аллана По, який створив культовий образ

детектива Огюста Дюпена, що отримував інформацію про злочини з тих самих джерел, що й його сучасники.

Створення такого яскравого та харизматичного персонажа сприяло популяризації детективного жанру. Детективи стали з'являтися не лише в окремих оповіданнях та романах, але й як другорядні персонажі в інших літературних творах, таких як історичні романи та готичні історії. Це свідчить про те, що детективний сюжет став своєрідним літературним тропом, який дозволяв авторам додавати в свої твори елемент інтриги та загадковості.

Однак, до кінця XIX століття детективний жанр не мав чітко визначених меж і часто переплітався з іншими літературними напрямками. Лише з появою Шерлока Холмса, створеного Артуром Конан Дойлем, детектив остаточно сформувався як самостійний жанр з власними правилами та конвенціями. Холмс не лише успадкував від Дюпена любов до логічних загадок, але й став втіленням ідеального детектива, який володіє неперевершеними аналітичними здібностями [57; 99].

Чарльз Діккенс, незважаючи на те, що не є першим і найвідомішим представником детективного жанру, зробив значний внесок у його розвиток. Його творчість, особливо пов'язана з відображенням тем злочинності та соціальної нерівності, стала своєрідним містком між готичною літературою та класичним детективом [56; 27].

Зауважимо, що інтерес Діккенса до злочинності та її соціальних коренів був тісно пов'язаний з його бажанням критикувати сучасне йому суспільство. Як зазначає Ліна Пайкетт, зображення злочинців та їхніх злочинів у творах Діккенса було не просто констатацією факту, а скоріше спробою шокувати читачів, змусити їх задуматися над проблемами, які вони воліли ігнорувати. Таким чином, детективний сюжет у творах Діккенса виконував не лише розважальну, але й соціальну функцію.

Джерелами натхнення для Діккенса служили різноманітні тексти: від так званої ньюгейтської літератури, яка описувала життя злочинців і кримінальних кварталів Лондона, до сучасних йому газетних публікацій про злочини. Власні

спостереження письменника за життям міста також знайшли відображення в його творах.

Важливо зазначити, що детективні елементи в творчості Діккенса часто поєднувалися з іншими жанровими ознаками, такими як соціальна критика, сатира та мелодрама. Це свідчить про те, що детективний жанр в середині ХІХ століття ще не був чітко окресленим і часто переплітався з іншими літературними напрямками.

У ранній творчості Чарльза Діккенса фігура детектива постає радше як епізодична, ніж як центральний персонаж. Однак, починаючи з 1850-х років, письменник демонструє значно більший інтерес до цієї професії, що знаходить своє відображення у численних статтях, присвячених діяльності поліції, опублікованих у заснованому ним журналі «Household Words». Аналіз цих статей, таких як «Детективна поліцейська вечірка» чи «Чергування з інспектором Філдом», дозволяє виявити, що Діккенс не лише детально описує повсякденну роботу поліцейських, але й створює романтизований образ детектива як авантюриста, який насолоджується грою в кішки-мишки зі злочинцями. За словами Оусбі, детектив у творах Діккенса – це фігура, близько знайома з кримінальним світом, яка використовує такі методи, як «гра, маскування та обман» [54, 87]. Разом з тим, письменник висловлює глибоку повагу до професіоналізму та ефективності нової поліції, вважаючи її необхідною складовою суспільства. Діккенса захоплює не лише ефективність роботи детектива, але й авантюрна сторона його життя. У творчості Діккенса образ детектива еволюціонує від другорядного персонажа до складної фігури, яка викликає у письменника одночасно захоплення та повагу. Цей інтерес відображає загальні суспільні процеси того часу, пов'язані з розвитком міської цивілізації та зростанням злочинності [56; 27].

Чарльз Діккенс зробив значний внесок у формування канону детективного жанру, створивши одного з перших літературних образів поліцейського детектива – інспектора Бакета, який дебютував у романі «Холодний дім». Цей персонаж, ймовірно, має реального прототипа в особі інспектора Філда, відомого

англійського детектива середини ХІХ століття. Однак, на відміну від класичного образу детектива-інтелектуала, представленого Едгаром Аланом По в особі Огюста Дюпена, інспектор Бакет не є центральним персонажем роману Діккенса і його роль зводиться переважно до проведення розслідування.

Незважаючи на те, що «Холодний дім» не є типовим детективом, І. Бінбойон справедливо зазначає, що роман Діккенса є інноваційним для свого часу, оскільки саме в ньому «важлива частина сюжету залежала від роботи поліцейських детективів». Таким чином, Діккенс не лише ввів у літературу новий тип персонажа, але й продемонстрував потенціал детективного сюжету як одного з інструментів розвитку основної сюжетної лінії роману. Це стало важливим кроком у становленні детективного жанру, який згодом набув широкого поширення в англійській літературі [56; 27-28].

Т.С. Еліот, визнаний авторитет у галузі літератури, відзначав значний вплив Едгара Аллана По та Вілкі Коллінза на розвиток детективного жанру, вважаючи роман Коллінза "Місячний камінь" першим і найкращим зразком англійського детективного роману. Хоча центральним персонажем "Місячного каменю" є не детектив, а сам викрадений камінь, роль професійного слідчого, сержанта Каффа, у розкритті злочину є значно вагомішою, ніж, наприклад, роль інспектора Бакета у «Холодному домі» Діккенса. Проте, незважаючи на детально прописаний образ детектива, Коллінз не зосереджується виключно на розслідуванні злочину, а використовує детективну інтригу як один із елементів більш широкого сюжету.

Незважаючи на те, що «Місячний камінь» не є класичним детективним романом у сучасному розумінні цього терміну, саме в цьому творі Коллінз заклав основи багатьох прийомів, які згодом стали характерними для детективного жанру. Роберт Ешлі слушно зазначає, що Коллінз виступає своєрідною сполучною ланкою між По та Конан Дойлом [40, 53]. Образ сержанта Каффа, з його ексцентричними рисами, є прототипом багатьох літературних детективів, які з'явилися пізніше.

Таким чином, «Місячний камінь» Вілкі Коллінза є важливим етапом у розвитку детективного жанру. Хоча роман цей не є досконалим з точки зору сучасних канонів детективної літератури, саме в ньому можемо прослідкувати зародження багатьох характерних рис цього жанру, таких як детально прописаний образ детектива, використання детективної інтриги для розвитку сюжету та створення атмосфери загадковості.

Вілкі Коллінз, як один із творців детективного жанру, значно вплинув на формування образів детектива та зробив значний внесок у його розвиток. Його роман «Місячний камінь» не лише представив читачам образ професійного детектива, але й запровадив низку новаторських прийомів, які згодом стали класичними для детективної літератури. Одним з найяскравіших прикладів таких прийомів є несподіваний поворот сюжету, пов'язаний з викриттям оповідача як злочинця. Цей прийом, який Коллінз ефективно використав у «Місячному камені», згодом отримав назву «мотив найменш ймовірної людини» і став одним з найпопулярніших у детективній літературі.

Проте, інновації Коллінза не обмежуються лише цим прийомом. Як зазначає Роберт Ешлі, у творах Коллінза ми знаходимо низку інших елементів, які згодом стали невід'ємною частиною детективного жанру: протистояння місцевої та міської поліції, розкриття злочину аматором, а не професіоналом, проблема приховування інформації персонажами, використання матеріальних доказів, наукова реконструкція подій злочину, а також майстерне маніпулювання підозрами. Ці елементи, у сукупності, створюють складну детективну інтригу, яка тримає читача в напрузі до останніх сторінок.

Важливою особливістю «Місячного каменю» є те, що розкриття особи злочинця не є кінцевою точкою сюжету. Після того, як злочинець викритий, перед читачем постає нове завдання – з'ясувати, як саме було скоєно злочин. Цей прийом дозволяє автору підтримувати інтерес читача до самого кінця твору і робить його більш багатограним.

Незважаючи на численні новаторства, які Коллінз вніс у детективний жанр, його твори не завжди відповідають сучасним уявленням про «чистий» детектив.

За словами Ешлі [40, 60], Коллінз не прагнув створити новий літературний жанр, а насамперед намагався створити захоплюючі історії з таємничими сюжетами. Він черпав натхнення у вікторіанській сенсаційній літературі, яка була популярна в його час, і багато елементів цієї літератури інтегрував у свої твори. Саме тому, хоча детективні елементи в романах Коллінза займають важливе місце, вони не є єдиними і не завжди виступають на перший план.

Виникнення детективного жанру в його сучасному розумінні було результатом тривалого еволюційного процесу, в якому брали участь багато письменників. Такі автори, як Чарльз Діккенс і Вілкі Коллінз, безумовно, зробили значний внесок у розвиток цього жанру, вводячи в свої твори елементи детективного сюжету. Однак, саме Артур Конан Дойл зі своїм творінням – Шерлоком Холмсом – зміг систематизувати і вдосконалити ці елементи, створивши канонічний образ детектива.

Перша поява Шерлока Холмса в 1887 році ознаменувала собою новий етап у розвитку детективного жанру. Дойл створив детально пропрацьований образ детектива-консультанта, який розкриває злочини завдяки своїм видатним спостережливості та аналітичним здібностям. Образ Холмса, з його характерною зовнішністю – високий, худий, з орлиним носом і вічною трубкою в роті – став своєрідним шаблоном для всіх наступних літературних детективів.

Формування образу Шерлока Холмса було результатом тривалого творчого пошуку Дойла, який детально вивчав досвід своїх попередників. Як зазначає Лібоу, Дойл був захопленим читачем і ретельно вивчав твори таких авторів, як Едгар Алан По, Еміль Габоріо і Вілкі Коллінз. Образи Огюста Дюпена, інспектора Бакета і сержанта Каффа, створені цими авторами, безсумнівно, надихали Дойла при створенні його власного персонажа.

Однак, Холмс не є простою копією своїх попередників. Дойл додає до цього образу свої власні штрихи, роблячи його більш живим і багатограним. Зокрема, він надає Холмсу ряд характерних рис, таких як егоцентризм, пристрасть до наркотиків і музики, що робить його більш складним і цікавим персонажем.

Таким чином, Шерлок Холмс став не лише літературним персонажем, але й культурним феноменом. Його образ настільки міцно увійшов у масову свідомість, що став синонімом слова «детектив». Створений Дойлом образ детективного генія, який розкриває злочини завдяки своїм розумовим здібностям, на багато років визначив розвиток детективного жанру і продовжує впливати на сучасну літературу.

Артур Конан Дойл зробив значний внесок у розвиток детективного жанру не лише через створення такого яскравого і незабутнього персонажа, як Шерлок Холмс, але й через новаторський підхід до структуривання детективних творів. На відміну від своїх попередників, які часто використовували романну форму для розповіді детективних історій, Дойл віддав перевагу серійному формату, створивши цикл оповідань про пригоди знаменитого детектива. Такий підхід дозволив йому більш гнучко маніпулювати сюжетом, експериментувати з різними типами злочинів та створювати більш динамічні історії.

Своєрідним літературним майданчиком для публікації оповідань про Шерлока Холмса став журнал "The Strand Magazine", який з'явився в 1891 році. Вибір саме цього видання був не випадковим. Поширення залізничного сполучення в середині XIX століття сприяло зростанню популярності коротких літературних форм, оскільки читачі мали більше вільного часу під час поїздок. Оповідання, зокрема, детективні, ідеально підходили для того, щоб скоротати час в дорозі. Таким чином, Конан Дойл не лише задовольнив запит читацької аудиторії на легке і захоплююче читання, але й скористався новітніми тенденціями в книговидаванні.

Опублікування оповідань про Шерлока Холмса в журналі «The Strand Magazine» сприяло швидкому зростанню його популярності. Читачі з нетерпінням чекали на нові пригоди знаменитого детектива, що, в свою чергу, стимулювало Дойла до подальшої творчості. Таким чином, взаємодія письменника, видавця і читача сприяла формуванню нового літературного феномену - циклу детективних оповідань про Шерлока Холмса.

1.3 Виникнення детективного жанру в Україні

Зародження детективного жанру в українській літературі відбулося на початку ХХ століття. Соціально-історичні потрясіння, пов'язані з громадянською війною в Україні, осмислення українськими митцями нових рис соціально-політичного та духовно-естетичного розвитку, синтез культурно-історичних, світоглядних змін у процесі творення нового, «революційного» роману, інтенсивна взаємодія літератури та кіномистецтва у межах (і поза ними) радянської ідеологічної системи вплинули на розвиток українського детективу у ХХ столітті. Можемо стверджувати, що у цей час сформувалися визначальні риси жанрової системи українського детективу, становлення якого відбувалося у творчості окремих письменників у межах їхніх власних художніх пошуків, оскільки в українській літературі до вказаного періоду не було сформовано відповідної жанрової традиції.

Літературознавець Г. Костюка вважав В. Винниченка першим у ряду засновників детективу в українській літературі ХХ ст. Це було ще одним свідченням багатогранності таланту видатного українського митця і харизматичного політичного лідера. Детектив не міг не з'явитися, впевнений дослідник, у творчості письменника, який намагався осмислити проблеми людського буття, мораль як систему, у центрі якої – «чесність із собою» – її визначальний, на переконання В. Винниченка, принцип. Відповідно до соціально-політичного замовлення жанри ставали своєрідними генераторами нової реальності, які створювали у масовій свідомості «іміджеве» знання, що формувало світогляд і революційну мораль нових захисників системи.

Окремі критики вважають, що детективна або шпигунська історія у той час була своєрідною романтичною втечею від канонів соцреалізму. Можливо, цим пояснюється поєднання у таких творах елементів соціальної утопії та детективу (романи «Пригоди Мак-Лейстона, Гаррі Руперта та інших» (1925) М. Йогансена, «Останній Ейджевуд» (1926) Ю. Смолича, «Сонячна машина» (1928), «Поклади золота» (1928) В. Винниченка, наукової фантастики, сатири та детективу (трилогія Ю. Смолича «Прекрасні катастрофи» (1928–1934), роман Д. Бузька

«Кришталевий край» (1935) та ін. Можна виділити сутнісні основи українського детективу, історично скориговані методом «соціалістичного реалізму», офіційно утвердженим на Першому всесоюзному з'їзді радянських письменників (1934). Сучасне, естетично виважене сприйняття різних іпостасей автора в українській прозі ХХ-ХХІ ст. (як реальної історичної особи, як художника-творця, як невід'ємного елемента образної структури художнього твору), наукове осмислення українського модернізму та постмодернізму як цілісного світоглядно-естетичного явища із впізнаваними рисами, зумовило необхідність дослідження детективної прози.

Виділяючи характерні риси українського детективу, можемо говорити про такі специфічні жанрово-стильові домінанти:

- авторська гра з читачем;
- застосуванням прийомів літературної містифікації та «ігрової ідентичності»;
- експериментування з формою у світлі традиції детективу та особливостей української модерністської прози.

В Україні у ХХ ст. детективний жанр не набув такої широкої популярності, як у країнах Європи та Америки, що зумовлено конкретними позалітературними чинниками, а саме: повною ізоляцією наддержави, у котрій процвітає соціалізм і під владою якої знаходилася країни. Якщо в державі панують рівність і справедливість, то немає причин для існування кримінального середовища і скоєння злочинів. Тобто немає прототипів для творення образів протагоніста й антагоніста художнього твору. Попри все, процес входження детективу в український літературний простір, хоча й повільно, але відбувався. Упродовж століття жанр пережив певні внутрішньовидові зміни, згідно з якими можна умовно виокремити такі етапи його становлення:

- міжвоєнний або класичний (1920–1940 рр. ХХ ст.);
- післявоєнний або шпигунський (1945–1990 рр. ХХ ст.);
- незалежний або модерно-іронічний (1990 р. – донині)

На початковому етапі розвитку український детектив віддзеркалює зарубіжний у дусі Е. По, А. Конан Дойля, А. Крісті. Для нього характерні загадки, динамічний сюжет, збереження інтриги та успішне розкриття справи детективом. В українському детективі на перший план часто виходить соціальне середовище, яке породжує конфлікти, що лягають в основу детективних історій.

Відродження української детективної літератури в 60-х роках ХХ століття тісно пов'язане з актуалізацією воєнної тематики. Цей період характеризується появою двох основних напрямів: художнього та художньо-документального детективу. Останній, представлений такими творами, як роман Івана Багряного «Сад Гетсиманський», поєднує в собі елементи інтелектуального детективу, де розслідування відбувається переважно у свідомості героя, та чорного детективу, з його акцентом на жорстокості та садизмі. Однак, детективна інтрига в «Саду Гетсиманському» є лише одним із елементів, що слугує фоном для розкриття широких соціальних проблем і жорстокості тоталітарної системи.

Паралельно з художньо-документальним детективом, в цей період значної популярності набувають шпигунські історії. Твори такого типу, як «Не відкриваючи обличчя» Михайла Далекого, «І один у полі воїн» Юрія Дольд-Михайлика, «Європа-45» Павла Загребельного та «Полковник Шиманський» Василя Земляка, стають своєрідним виходом за межі канонів соцреалізму, дозволяючи авторам досліджувати теми свободи, вибору та протистояння тоталітарному режиму. Ці твори, хоча й містять елементи детективного жанру, насамперед є спробою осмислити складні історичні події та виразити індивідуальний досвід автора.

Таким чином, українська детективна література 60-х років ХХ століття виходить за межі традиційного розуміння цього жанру, поєднуючи елементи детективу, історичного роману та соціальної критики.

Український детектив у період незалежності переживає значне розширення аудиторії, що, однак, супроводжується певною стандартизацією жанру та зменшенням кількості якісних зразків інтелектуальної прози. Ця

тенденція свідчить про трансформацію детективу в масовий жанр, що вимагає від авторів пошуку нових сюжетних ходів та стилістичних рішень.

Серед сучасних українських письменників, які вносять свіжий подих у детективний жанр, можна виділити Василя Шевчука, автора інтелектуального детективу «Закон зла» (1999). Цей твір демонструє спробу поєднати традиції класичного детективу з українськими реаліями та філософськими роздумами.

Паралельно з інтелектуальним детективом, популярність здобувають і більш динамічні, орієнтовані на масову аудиторію твори. Яскравим прикладом такого жанру є «Лабіринт» Юрія Кузнецова – бойовик, в якому на перший план виходять екшн-сцени, насильство та стрілянина. Уваги заслуговує доробок А. Кокотюхи, зокрема кримінально-розважальна повість «Шлюбні ігрища жаб» (1995), відзначена нагородою «Смолоскипа». Увагу привертають твори Владислава Івченко, Дмитра Безверхого, Олексія Волкова, Юрія Вінничука, Богдана Коломійчука.

Важливим явищем останніх років стала активізація жіночих авторів у жанрі детективу. Твори Ірини Роздобудько, Наталії Сняданко, Ксенії Циганчук, Євгенії Кононенко відзначаються глибоким психологізмом, детальною розробкою жіночих образів та оригінальними сюжетами. Їхні твори свідчать про те, що український детектив стає більш різноманітним та відповідає сучасним читацьким очікуванням.

1.4 Розвиток детективу у польській літературі

Шлях становлення жанру детективу в польській літературі був непростим. Перші спроби написання детективів супроводжувалися негативними відгуками критиків та низьким рівнем популярності творів цього жанру серед читачів. Лише у 20-х роках ХХ століття детективний жанр почав набирати обертів. Твори таких авторів, як Олександр Блажийовський, Адам Насільський, Станіслав Вотовський та Марек Романський сприяли формуванню польської детективної школи. Їхні романи, хоча й мали різні стилі, об'єднувало прагнення створити захопливу історію з елементами інтриги та таємниці. Після Другої світової війни

детективний жанр продовжував розвиватися, з'явилися нові автори, які принесли свіжі ідеї у польську детективну літературу.

Одним з перших визначних творів цього жанру вважається роман Олександра Блажийовського «Червоний блазень», опублікований у 1925 році. Дія роману розгортається у передвоєнній Варшаві, де таємничий персонаж, Червоний блазень, стає центром інтриги, що закінчується трагічно. Цей роман, багаторазово перевиданий і навіть екранізований, став своєрідним маніфестом польського детективу, поєднавши в собі елементи соціальної критики, політичного детективу та гострої інтриги.

Після успіху «Червоного блазня» детективний жанр в Польщі почав активно розвиватися. Серед найвидатніших представників цього напрямку міжвоєнного періоду можна назвати Адама Насільського, Станіслава Вотовського та Марека Романського. Кожен з цих авторів зробив значний внесок у формування польського детектива, створивши власний неповторний стиль. Їхні ранні твори, як правило, не мали чіткої жанрової приналежності, поєднуючи в собі елементи детективу, шпигунського роману та пригодницької літератури. Однак, поступово вони зосередилися саме на детективному жанрі, створюючи цілі серії романів із постійними героями.

Цікавою особливістю польської детективної літератури міжвоєнного періоду є те, що автори не конкурували між собою, а, навпаки, підтримували творчі зв'язки. Вони обмінювалися ідеями, обговорювали свої твори і навіть допомагали один одному в роботі. Такий творчий симбіоз сприяв розвитку детективного жанру в Польщі і дозволив створити цілу плеяду талановитих письменників.

Таким чином, польська детективна література міжвоєнного періоду була представлена різноманітними творами, які відрізнялися тематикою, стилем і жанровою специфікою. Однак, всі вони мали спільну рису - прагнення до створення захопливих і інтелектуально насичених історій, які б зацікавили широкого кола читачів.

Серед найвпливовіших польських авторів детективного жанру міжвоєнного періоду варто виділити таких письменників, як Антоній Марчинський, Марек Романський та Тадеуш Костецький. Кожен з них зробив вагомий внесок у розвиток цього літературного напрямку, пропонуючи читачам різноманітні інтерпретації детективного жанру.

Марек Романський, на відміну від своїх колег, які дотримувалися класичних канонів детективного жанру, експериментував з відкритою структурою твору, наближаючи свої романи до пригодницької літератури. Такий підхід дозволив йому створити оригінальні та нестандартні детективні історії, які значною мірою відрізнялися від творів інших польських авторів.

Тадеуш Костецький, відомий під псевдонімом Крістін, зробив ставку на екзотичні сюжети, перенесавши дію своїх романів до Англії. Цей прийом дозволив йому створити атмосферу таємничості і загадковості, притаманну класичним англійським детективам. Подібну модель сюжету пізніше використав і Мацей Сломчинський, відомий під псевдонімом Джо Алекс, який також створював детективні історії з англійським колоритом.

Польські письменники міжвоєнного періоду зробили значний внесок у розвиток детективного жанру, пропонуючи читачам різноманітні інтерпретації цього літературного напрямку. Їхні твори відрізнялися оригінальністю сюжетів, яскравими персонажами та нестандартними формами оповіді, що сприяло популяризації детективного жанру в Польщі.

Анджей Півоварчик зі своїм романом «Принцеса» («Królowna», 1956) відіграв значну роль у відродженні польського детективного жанру після Другої світової війни. Прем'єра цього твору в радіоформаті викликала неабиякий резонанс серед слухачів, свідчивши про гостру потребу читацької аудиторії в якісних детективних історіях. Саме Півоварчик створив культовий образ «народного Шерлока Холмса» - капітана Гліба, позитивного і справедливого міліціонера, який став упізнаваним символом польського детективу. Популярність цього персонажа підтверджується успіхом роману «Старий годинник» (1955), який також мав радіопрем'єру і згодом був опублікований у

друкованому вигляді. Цікаво, що під час радіопостановок творів Півоварчика вулиці міст спорожнівали, що свідчить про надзвичайну популярність його творів серед слухачів.

Детективні романи польських письменників повоєнного періоду, як правило, були тісно пов'язані з соціально-політичними реаліями того часу. У них часто зображувалася боротьба правоохоронних органів з організованою злочинністю, корупцією та іншими негативними явищами суспільства. Дія таких романів, як правило, розгорталася у конкретному історичному та соціальному контексті, що дозволяло авторам створювати більш автентичні та правдоподібні історії.

Однією з характерних рис польського детективу того часу була ідеологічна заангажованість. Твори цього жанру часто використовувалися для пропаганди комуністичних ідей та ідеалів. Детективи зазвичай закінчувалися перемогою сил добра над злом, а позитивні герої, як правило, були представниками правоохоронних органів. Така ідеалізована картина світу була характерною для більшості літературних творів радянського періоду, і польський детектив не став винятком.

Традиції польського детективного жанру, закладені в середині ХХ століття, продовжували розвиватися і в подальші десятиліття. Такі автори, як Єжи Едигей і Казимир Коркозович, у своїх творах дотримувалися основних канонів жанру, проте вносили в нього свої авторські особливості. Зокрема, вони активно використовували детектив як інструмент соціальної критики, розкриваючи актуальні проблеми польського суспільства того часу. У їхніх творах злочин часто розглядається як продукт соціальних негараздів, а злочинці постають як жертви несправедливих суспільних умов. Особливу увагу автори приділяли проблемі впливу приватного сектору на моральні цінності суспільства, демонструючи, як прагнення до швидкого збагачення може призводити до скоєння тяжких злочинів.

Новий етап у розвитку польського детективу пов'язаний з виходом роману Леопольда Тирманду «Поганий» («Zły», 1955). Цей твір став своєрідним

проривом, оскільки його тематика і стиль суттєво відрізнялися від того, що було характерно для детективної літератури попередніх років. Головний герой роману – таємничий месник, який самотужки бореться зі злочинністю, – став своєрідним антигероєм, що викликав неоднозначну реакцію критиків і читачів.

З одного боку, роман «Поганий» був сприйнятий як спроба відобразити складну і суперечливу реальність польського суспільства, в якому злочинність стала серйозною проблемою. З іншого боку, критики зазначали, що надмірна концентрація на темних сторонах життя створює песимістичний образ світу, що не відповідає офіційній ідеології. Тим не менш, роман Тирманду мав великий успіх у читачів і став одним з найвідоміших творів польської детективної літератури.

1955 рік можна розглядати як своєрідну точку відліку для формування нового типу детективного жанру в контексті соціалістичної Польщі. Детективна література того періоду, яка видавалася великими тиражами і часто перевидавалась, відображає складний взаємозв'язок між літературними тенденціями, політичними вимогами та соціальними реаліями.

Автори детективних романів в Польській Народній Республіці перебували під значним ідеологічним тиском. Їхні твори мали відповідати офіційній лінії партії та створювати позитивний образ соціалістичного суспільства. Однак, незважаючи на ці обмеження, багато письменників намагалися відобразити в своїх творах реальні проблеми польського суспільства.

Аналіз детективних романів того періоду дозволяє зробити висновок, що автори, хоч і дотримувалися загальних ідеологічних вимог, часто використовували жанрові особливості для вираження соціальної критики. Незважаючи на загальнооптимістичний тон, в багатьох творах присутні похмурі нотки, що відображають труднощі повсякденного життя в умовах планової економіки і тоталітарного режиму.

Типові сюжети детективних романів того часу часто оберталися навколо проблем корупції, розкрадання державного майна та інших злочинів, пов'язаних з дисфункціональністю соціалістичної системи. Авторі, такі як Яцек Воловський

та Єжи Жуковські, у своїх творах зображували безвихідність існування в умовах тотального контролю, коли будь-яка ініціатива придушувалася. Детективна література в Польській Народній Республіці виконувала дві протилежні функції: з одного боку, вона служила інструментом ідеологічної пропаганди, а з іншого – стала платформою для вираження соціального протесту. Автори, балансує між вимогами цензури і бажанням відобразити реальність, створювали твори, які, незважаючи на ідеологічні обмеження, мали значний соціальний резонанс.

Польські детективні романи середини ХХ століття часто обирали для своїх сюжетів інтелектуальне та богемне середовище. Подібно до західних аналогів, польські автори розміщували своїх героїв у вишуканих інтер'єрах, нічних клубах та дорогих ресторанах. Це створювало атмосферу розкоші і дозволяло досліджувати темні сторони вищого суспільства. Типові образи таких романів – це елегантні, але морально неоднозначні персонажі, які вживають алкоголь, відвідують нічні клуби і часто потрапляють у кримінальні історії (наприклад, у романах Домініка Дам'яна «Руда модель» і «Незнайомец із бару Каліпсо»).

Такий вибір соціального фону був не випадковим. Розміщуючи дію в елітних колах, автори могли торкатися гострих соціальних проблем, таких як корупція, нерівність та моральний занепад. Ці теми були особливо актуальними для польського суспільства того часу, яке переживало складний період переходу до соціалізму.

Розвиток видавничої справи в Польщі сприяв популяризації детективного жанру. Запуск серії «Ewa Wzywa 07» наприкінці 1960-х років став знаковою подією для польських читачів. Ця серія не лише задовольняла потребу в розважальній літературі, але й відіграла важливу роль у формуванні читацьких смаків і літературних трендів.

Цікавою особливістю польських детективів того часу є зображення відносин між міліцією та громадянами. Міліція часто постає як єдина сила, здатна протистояти злочинності, і її співробітники зображуються як віддані своїй справі професіонали. Однак, автори також підкреслювали ієрархічність міліцейської системи, де успіх залежить не тільки від індивідуальних зусиль

слідчого, але й від злагодженої роботи всієї команди. Цей мотив відображав тоталітарний характер режиму, де індивідуальність підпорядковувалася інтересам держави.

Позитивний образ міліціонера як борця зі злочинністю став характерною рисою польського детективного жанру. Ці герої, як правило, були цілеспрямованими, наполегливими і відданими своїй справі, хоча іноді могли сумніватися в собі чи помилятися. Такий образ міліціонера сприяв формуванню жанру польського міліцейського детективу.

Видання детективних романів серіями було популярною практикою в Польщі. Однією з найвідоміших серій була «Клуб срібного ключа», яка випускалася видавництвом «Іскра». Це свідчить про те, що детективний жанр користувався стабільним попитом серед польських читачів. Крім того, серійне видання дозволяло створювати цикли романів з одними і тими ж героями, що сприяло залученню постійної аудиторії.

Занепад Польської Народної Республіки у 1980-х роках не міг не позначитися на стані її культури, зокрема, на літературі. Детективний жанр, який у попередні десятиліття переживав період розквіту, зазнав значних труднощів.

На початку 1980-х років, у період відносної лібералізації, спостерігався короткий сплеск творчої активності, однак введення воєнного стану у 1981 році різко обмежило свободу слова і призупинило розвиток літературного процесу. Видання детективних творів було значно скорочено, а ті, що з'являлися, часто носили ідеологічно заангажований характер.

З падінням комуністичного режиму в 1989 році ситуація в польській літературі кардинально змінилася. Детективний жанр пережив своєрідне відродження, і автори отримали можливість вільно експериментувати з формами і темами. Особливо помітною стала тенденція до звернення до історичного минулого країни.

Одним із найяскравіших представників цього напрямку став Марек Краєвський, автор циклу романів про слідчого Ебергарда Мока. Дія цих творів розгортається у міжвоєнному Вроцлаві, що дозволяє автору не тільки створити

атмосферну історичну картину, але й досліджувати складні соціальні та політичні проблеми того часу. Романи Краєвського, такі як «Смерть у Бреслау», «Кінець світу в Бреслау» та «Привиди в місті Бреслау», поєднують в собі елементи класичного детективу, історичного роману та соціальної критики. Популярність романів Краєвського свідчить про те, що читачі виявили значний інтерес до історичного детективу.

Сучасна польська детективна література переживає період стрімкого розвитку та зростаючої популярності. Свідченням цього є значне збільшення кількості авторів, які працюють у цьому жанрі, а також постійний попит читачів на нові детективні історії. Це явище настільки масштабне, що польський літературознавець Маріуш Чубай назвав його «Золотим десятиліттям польської детективної літератури».

Винятковий інтерес до детективних романів у Польщі обумовлений низкою факторів, серед яких важливу роль відіграють активні маркетингові кампанії та культурні заходи, що супроводжують вихід нових книг. Для популяризації жанру було створено Асоціацію любителів детективу та сенсацій «Труп у шафі», яка ініціювала заснування премії Grand Caliber Award. Ця премія, що присуджується за найкращий детективний роман року, сприяє підвищенню престижу жанру та стимулює творчість письменників.

Заснування премії Grand Caliber Award, а також діяльність Асоціації «Труп у шафі» свідчать про те, що детективний жанр у Польщі став не лише об'єктом читацького інтересу, але й предметом наукового дослідження та обговорення. Авторитетне журі премії, до складу якого входять відомі польські літератори та літературознавці, такі як Марчин Баран, Вітольд Береш, Пьотр Братковський, Іренеуш Грін та Марцін Светліцький, сприяє підвищенню якості детективних романів та визначенню нових тенденцій у розвитку жанру.

Сучасний польський детективний роман характеризується не лише кількісним зростанням літературних творів у цьому жанрі, але й диверсифікацією авторського складу. Серед авторів детективних бестселерів

можна зустріти представників різних сфер інтелектуальної діяльності: від науковців до журналістів.

Ця тенденція свідчить про високий інтерес до детективного жанру серед інтелектуалів, які бачать у ньому не лише засіб розваг, але й платформу для дослідження соціальних, політичних та культурних проблем. Так, відомий польський літературознавець Маріуш Чубай, поєднуючи наукову діяльність з літературною творчістю, створює детективні романи, які поєднують в собі елементи літературознавчого аналізу та захопливого сюжету.

Варто також зазначити, що до написання детективів все частіше звертаються представники інших творчих професій: поети, прозаїки, журналісти. Цей факт свідчить про те, що детективний жанр стає своєрідним міждисциплінарним простором, де перетинаються різні види мистецтва.

Окремо слід відзначити тенденцію до співпраці між авторами. У сучасній польській літературі дедалі частіше з'являються спільні проекти, коли кілька авторів працюють над створенням одного детективного роману або циклу творів. Наприклад, відомими є такі колективи польських письменників-детективістів: Катажина Гачек та Агнешка Щепанська, Марек Краєвський і Маріуш Чубай, Марцін Светліцький, Гая Гжегожевська та Іренеуш Грін, Марта Мізура та Роберт Осташевський. Спільна творчість дозволяє авторам обмінюватися ідеями, доповнювати один одного та створювати більш складні та багатогранні твори.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Детективна література як жанр, що поєднує в собі елементи розслідування злочину, інтриги та психологічного аналізу, є одним із найпопулярніших у світовій літературі. Однак чітко визначити межі цього жанру та його сутнісні ознаки досить складно.

Термін «детектив» має літінське походження і означає «розкриття». Однак, з часом значення цього терміна розширилося, охопивши не лише процес розслідування злочину, але й широкий спектр супутніх елементів: створення атмосферної інтриги, розкриття психологічних портретів персонажів, соціальну критику тощо. Саме тому, визначення детективу як літературного жанру залишається предметом дискусій серед літературознавців.

Витоки детективу можна знайти в фольклорних казках і легендах, де часто зустрічаються мотиви розслідування злочину, пошуку скарбів та розплутування загадок. Однак, як самостійний літературний жанр, детектив сформувався в ХІХ столітті. Серед основоположників жанру можна назвати Едгара Аллана По, Чарльза Діккенса, Вілкі Коллінза, Артура Конан Дойля. Їхні твори стали класикою детективу і визначили основні канони жанру: наявність таємничого злочину, розумний детектив, який розплутує загадку, та логічна розв'язка.

В Україні детективний жанр почав формуватися пізніше, ніж у західноєвропейських країнах. Це було пов'язано з історичними та культурними особливостями розвитку української літератури. Перші українські детективи з'явилися на початку ХХ століття, але їхній розвиток був перерваний революційними подіями та встановленням радянської влади.

У радянський період детективний жанр в Україні розвивався в рамках соцреалізму, що обмежувало його тематику. Твори цього періоду часто носили пропагандистський характер і були спрямовані на боротьбу зі злочинністю та утвердження радянського ладу.

Польська детективна література має свою давню історію і традиції. Перші польські твори з детективними сюжетними лініями з'явилися ще наприкінці ХІХ століття. Однак, найбільшого розквіту жанр досяг у міжвоєнний період. Польські

детективи того часу відзначалися високим рівнем літературної майстерності, оригінальністю сюжетів та психологічною глибиною.

Після Другої світової війни розвиток польського детективу зазнав певних обмежень через ідеологічні причини. Однак, з падінням комуністичного режиму, польська детективна література пережила нове відродження. Сучасні польські детективи відрізняються різноманітністю тематики, стилів та жанрових модифікацій.

РОЗДІЛ 2: ОСОБЛИВОСТІ РЕЦЕПЦІЇ ДЕТЕКТИВУ ЯК ЯВИЩА МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ

2.1 Детектив як жанр масової літератури: pro vs contra

Детективний жанр, як одна з найпопулярніших форм масової літератури, продовжує приковувати увагу дослідників та широкого кола читачів. Щоб зрозуміти феномен детективного жанру, необхідно звернутися до загального поняття масової літератури та проаналізувати історичні аспекти його становлення.

Масова література – це різновид літературної творчості, що орієнтований на широку аудиторію і має на меті розважити читача, задовольнити його потребу в емоційному переживанні. На відміну від елітарної літератури, яка орієнтована на вузьке коло читачів і ставить за мету глибинний аналіз суспільства та людини, масова література використовує більш прості та доступні форми вираження, створюючи яскраві, запам'ятовуються образи та інтригуючі сюжети.

Масова література – це складне соціокультурне явище, яке остаточно оформилось на межі XIX та XX століть, ставши невід'ємною частиною світового культурного ландшафту. Незважаючи на значну увагу дослідників, чітке визначення масової літератури залишається дискусійним. Це пояснюється її багатогранністю та неоднозначністю сприйняття: від радикального заперечення до безумовного схвалення. Український літературознавець Юрій Ковалів у словниковій статті «Масова література» у двотомній «Літературознавчій енциклопедії» пропонує таке визначення масової літератури: «Масова література, або Тривіальна література – широко тиражована розважальна або дидактична белетристика, адаптована для розуміння пересічним читачем, переважно позбавлена естетичної цінності» [6; 327].

Тісний зв'язок масової літератури з масовою культурою зумовлює її орієнтацію на широкі аудиторії. Однак історичні витoki цього феномену сягають глибше, ніж може здатися на перший погляд. Деякі дослідники вбачають їх у новелістиці епохи Відродження, а інші – навіть в античній літературі.

Хронологічні межі розвитку масової літератури залишаються предметом наукових дискусій. Відсутність однозначної відповіді пов'язана з постійною еволюцією цього явища та його інтеграцією в нові соціокультурні контексти.

XIX століття стало золотим віком для розвитку масової літератури. Зростання міст, промислова революція, а також розвиток засобів масової інформації створили сприятливі умови для появи нових жанрів і форм літературної творчості. Романтизм, реалізм, натуралізм – ці літературні течії значно вплинули на формування масової літератури, надавши їй нових тем, образів і сюжетів.

Саме в XIX столітті з'явилися перші детективи, любовні романи, пригодницькі повісті, які швидко завоювали популярність серед читачів. Автори цих творів використовували прості і зрозумілі мови, створювали яскравих персонажів і захоплюючі сюжети, що відповідало смакам широкої аудиторії.

XX століття ознаменувалося розквітом масової культури. Кіно, радіо, телебачення стали потужними інструментами поширення масової інформації та розваг. Література також зазнала значних змін. З'явилися нові жанри, такі як наукова фантастика, фентезі, трилер, які завоювали велику популярність серед молоді.

Масова література XX століття відрізнялася більшою динамічністю, використанням сучасних тем і проблем, а також більш складними психологічними портретами персонажів.

Детективний жанр, як один із різновидів масової літератури, сформувався в XIX столітті. Його засновником вважається Едгар Алан По, який створив класичні моделі детективного розслідування та ввів у літературу такі популярні елементи, як детектив, жертва, злочинець, а також інтригуючий сюжет, побудований на протистоянні розуму і злочину.

Чому ж детектив так міцно увійшов у жанр масової літератури? По-перше, детектив задовольняє природну людську цікавість, бажання розгадати загадку, відчувати себе розумнішим за інших. По-друге, детектив пропонує читачеві емоційну розрядку, дозволяючи пережити різноманітні почуття – від страху до

радості. По-третє, детектив часто відображає соціальні проблеми, які хвилюють суспільство, що робить його актуальним і цікавим для широкого кола читачів.

Детективний жанр, як стійкий феномен масової культури, характеризується чіткою структурою та функціями. Його сюжет традиційно будується за певною схемою, яка передбачає зародження інтриги, розвиток дії, кульмінацію та розв'язку. Така стандартизація дозволяє читачеві легко орієнтуватися в сюжетному просторі та створює певні очікування щодо подальшого розвитку подій. Крім того, детектив оперує досить стійкими типажми персонажів: детектив, жертва, злочинець, свідки. Кожен з цих персонажів виконує певну функцію в сюжеті, забезпечуючи розвиток дії та розкриття інтриги.

Детективний жанр відіграє важливу соціальну роль, відображаючи актуальні проблеми суспільства, викриваючи злочини, нерівності та соціальні протиріччя. Через призму детективного розслідування автор може висловити свою позицію щодо важливих соціальних питань, привернути увагу читача до актуальних проблем.

Паралельно з цим, детективний жанр має свою власну естетику, яка базується на протистоянні добра і зла, розуму і інстинкту. Цей жанр часто апелює до таких емоцій, як інтрига, напруження, задоволення від розгадки таємниці. Естетична функція детективу полягає в створенні особливого читацького досвіду, який поєднує в собі інтелектуальне задоволення та емоційну залученість.

Таким чином, детективний жанр є складним і багатогранним феноменом, який поєднує в собі елементи розважальності та серйозного аналізу соціальних проблем. Стандартизація сюжету та типізація персонажів забезпечують впізнаваність жанру, а соціальна та естетична функції роблять його актуальним і затребуваним протягом багатьох десятиліть.

У контексті розвитку сучасної літератури детективний жанр зазнає значних змін. З одного боку, він зберігає традиційні елементи, такі як загадка, розслідування, протистояння детектива і злочинця. З іншого боку, сучасний

детектив активно експериментує з формами, темами і стилями. З'являються нові піджанри, такі як психологічний детектив, історичний детектив, детектив з елементами фантастики.

Однією з найхарактерніших рис сучасного детективу є його тісний зв'язок з іншими жанрами. Детектив активно взаємодіє з трилером, готичним романом, науковою фантастикою, що дає можливість письменникам створювати більш складні і багатогранні сюжети.

Детективний жанр, незважаючи на свою тривалу історію та очевидну популярність серед масової аудиторії, нерідко стає предметом дискусій щодо його належності до того чи іншого літературного напрямку. Особливо гостро це питання постає у контексті постмодернізму, який радикально переосмислив традиційні жанрові умовності.

Позиціонування детективу як жанру масової літератури є досить поширеним і має під собою вагомі підстави. Ознаками, що свідчать про належність детективу до цієї категорії, можна вважати:

- стандартизована структура: детективний сюжет, як правило, будується за певною схемою: злочин, розслідування, розкриття та покарання. Ця передбачуваність робить детектив доступним для широкого кола читачів.
- типові персонажі: детективи оперують досить обмеженим набором персонажів: детектив, жертва, злочинець, свідки. Ця стандартизація полегшує сприйняття тексту читачем.
- емоційна залученість: твори цього жанру викликають базові людські емоції: страх, цікавість, прагнення до справедливості.
- соціальна функція: детективні твори часто відображають соціальні проблеми, викривають злочини і нерівності.

Однак, не всі дослідники погоджуються з таким однозначним визначенням. Деякі вважають, що детектив, особливо в своїх більш складних і експериментальних проявах, може виходити за рамки масової літератури і претендувати на статус високого мистецтва. Наприклад, якщо розглядати цей жанр у контексті постмодернізму, то можна відзначити певні трансформації

цього жанру. Постмодернізм як літературний напрямт ставить під сумнів традиційні поняття авторства, жанру та читацького сприйняття. Письменники-постмодерністи часто вдаються до деконструкції жанрових кліше, вони піддають сумніву традиційні схеми детективного розслідування, грають з очікуваннями читача, пропонують альтернативні розв'язки. Частою ознакою постмодерного тексту є експерименти з формою. Постмодерністські детективи можуть бути написані у вигляді щоденників, листів, інтерв'ю, що створює ефект документальності і підсилює відчуття реальності. Також можемо виділити такі особливості детективного жанру у контексті постмодернізму:

- поєднання різних жанрів: детектив може поєднуватися з елементами фантастики, готики, історичного роману;
- інтертекстуальність: автори детективів активно використовують цитати, алюзії, пародії на інші тексти, створюючи багатопланові і багатозначні сюжети;
- розмиття меж між високою і масовою культурою: постмодернізм знімає бар'єри між елітарною і масовою культурою. Детективний жанр, як типовий представник масової літератури, вбирає в себе елементи високого мистецтва, стаючи більш інтелектуальним і багатограним;
- фрагментарність і нелінійність сюжету: автори-постмодерністи часто відмовляються від лінійного сюжету, пропонуючи читачеві мозаїку окремих епізодів, які він має сам зібрати в єдину картину;
- іронія і гумор: постмодернізм приніс у детективні твори іронію і гумор, піддаючи сумніву серйозність жанру і заохочуючи читача до критичного мислення.

2.2 Жанрово-стильові ознаки детективного жанру у сучасній літературі

Детективний жанр, незважаючи на свою тривалу історію, продовжує залишатися одним із найпопулярніших у світовій літературі. Він постійно розвивається, адаптуючись до змін у суспільстві та вбираючи в себе елементи інших жанрів.

Класичний детектив, представлений творами таких авторів як Агата Крісті чи сер Артур Конан Дойл, характеризувався кількома важливими ознаками, які у тій чи іншій формі притаманні і сучасним детективам. Зокрема, цей жанр характеризується чітко визначеною структурою, яка формувалася протягом десятиліть і стала своєрідним каноном. Ця структура не є жорстким шаблоном, однак її основні елементи присутні практично в усіх класичних детективних творах.

На початку детективу відбувається зародження інтриги. Це може бути вбивство, крадіжка, зникнення людини або будь-яка інша загадкова подія, яка порушує спокійний хід життя. Саме загадка, що виникає, є рушійною силою сюжету і приковує увагу читача. З цього моменту починається розслідування, яке стає центральною віссю сюжету.

Детектив, як жанр, передбачає певну послідовність подій, які складають його структуру. Після зародження інтриги, зазвичай слідує представлення місця злочину та його опис. Детальне зображення обстановки, слідів злочину, розташування тіла жертви – все це є важливими доказами, які допомагають детективу скласти повну картину події.

Наступним етапом є збір інформації. Детектив починає збирати свідчення, оглядати місце злочину, вивчати документи. Цей етап є ключовим для розуміння ситуації і висунення перших гіпотез.

Паралельно з цим, автор вводить в сюжет різноманітні фальшиві докази, які мають на меті ускладнити розслідування і створити додаткову інтригу. Ці фальшиві сліди можуть бути як очевидними, так і прихованими, і вони часто вводять в оману не тільки детектива, але й читача.

Центральним моментом класичного детективу є момент розкриття злочину. Детектив, зібравши всі докази і проаналізувавши їх, оголошує ім'я злочинця і розповідає про всі обставини злочину. Розкриття злочину зазвичай супроводжується несподіваним поворотом сюжету, який змушує читача переглянути свої попередні припущення.

Важливою особливістю класичного детективу є дотримання принципу «чесної гри». Це означає, що читач має отримати всю необхідну інформацію для розгадки загадки. Автор не повинен приховувати важливих деталей або вводити в оману читача. Читач, як і детектив, повинен мати можливість самостійно розгадати загадку.

Структура класичного детективу є досить стабільною, проте сучасні автори часто експериментують з класичною схемою, додаючи нові елементи та ускладнюючи сюжет.

Детектив як жанр характеризується не лише чітко визначеною структурою сюжету, але й певною системою персонажів, кожен з яких виконує свою функцію у розгортанні інтриги та розв'язанні загадки. Ця система персонажів є досить стійкою і відтворюється в більшості класичних детективів.

Центральною фігурою класичного детективу є, безумовно, детектив. Це, як правило, інтелектуал з видатними аналітичними здібностями, логічним мисленням та гострим розумом. Детектив не лише розслідує злочин, але й часто слугує оповідачем, ведучи читача крок за кроком через лабіринти розслідування. Його роль полягає не тільки в розкритті злочину, але й у тому, щоб продемонструвати читачеві процес мислення, логічні висновки, які приводять до розгадки. Яскравими прикладами таких персонажів є Шерлок Холмс з творів Артура Конан Дойла, Еркюль Пуаро з творів Агати Крісті та Філіп Марлоу з творів Реймонда Чандлера.

На противагу детективу постає фігура злочинця. Зазвичай, злочинець є таємничим і непередбачуваним персонажем. Його мотиви можуть бути різними: жадоба, помста, ревності, психічні розлади. Важливою характеристикою злочинця є його здатність приховати свої сліди і ввести в оману оточуючих. Класичними прикладами злочинців є професор Моріарті – заклятий ворог Шерлока Холмса, або ж таємничі вбивці з романів Агати Крісті, які завжди виявляються не тими, ким здаються на перший погляд.

Жертва злочину – ще один важливий персонаж. Її роль полягає в тому, щоб стати початком інтриги, причиною розслідування. Зазвичай, жертва має певні особливості, які роблять її вразливою або привабливою для злочинця.

Крім цих основних персонажів, у класичному детективі присутні й інші: свідки, підозрювані, помічники детектива. Свідки – це люди, які бачили або чули щось, що може бути пов'язане зі злочином. Їхні свідчення можуть бути як правдивими, так і помилковими, що ускладнює розслідування. Підозрювані – це люди, на яких падає підозра в скоєнні злочину. Вони можуть бути як винними, так і невинними, і завдання детектива – відсіяти винних від невинних. Помічники детектива – це люди, які допомагають детективу у розслідуванні. Вони можуть бути як професійними слідчими, так і простими громадянами, які з яких-небудь причин зацікавлені в розкритті злочину. Відомий усім приклад – доктор Ватсон, вірний друг і помічник Шерлока Холмса.

Кожен з цих персонажів виконує свою функцію в сюжеті. Детектив – це двигун дії, який веде розслідування. Злочинець – це таємнича сила, яка створює інтригу. Жертва – це поштовх до дії. Свідки, підозрювані і помічники детектива – це елементи, які ускладнюють розслідування і створюють додаткову інтригу.

Система персонажів у класичному детективі будується за певними правилами. По-перше, персонажі повинні бути логічно пов'язані між собою. По-друге, кожен персонаж повинен мати свою мотивацію. По-третє, персонажі повинні бути правдоподібними і відповідати своїм соціальним ролям.

Важливою особливістю системи персонажів у класичному детективі є їхня статичність. Як правило, персонажі не зазнають значних змін протягом усього твору. Це пов'язано з тим, що класичний детектив фокусується на розкритті злочину, а не на психологічному розвитку персонажів.

Система персонажів у класичному детективі є досить стійкою і відтворюється в більшості творів цього жанру. Однак, сучасні автори часто експериментують з цими традиційними схемами, додаючи нових персонажів, ускладнюючи їхні взаємовідносини і надаючи їм більшу глибину.

Детективний жанр, з моменту свого зародження, пройшов довгий шлях еволюції, трансформуючись під впливом змін у суспільстві, культурі та технологіях. Від класичних детективів ХІХ століття, де логіка і дедукція були головними інструментами розслідування, до сучасних творів, що поєднують в собі елементи психології, соціології та навіть фантастики, – детектив став одним із найдинамічніших літературних жанрів.

Сучасний детектив, зберігши основні риси класичного, зазнав значних трансформацій. Змінився соціальний контекст, ускладнилися злочини, з'явилися нові технології, що вплинули на методи розслідування. Детективи стали більш психологічними, заглиблюючись у внутрішній світ персонажів, їхні мотиви і причини вчинення злочинів. Автори сучасних детективних творів можуть вдаватися до нових, нестандартних прийомів, підсилюючи інтригу та утримуючи увагу читача. Сюжет у таких текстах може розгортатися нелінійно, письменник може використовувати флешбеки та паралельні сюжетні лінії або ж розгорнути події через призму бачення різних персонажів, що дозволяє читачеві отримати більше інформації. З'явилися нові піджанри: поліцейські процедури, де акцент робиться на детальному описі роботи слідчих органів; нуар-детективи, що відзначаються песимістичним світоглядом і часто занурюють читача в темні глибини людської душі та багато інших.

Український літературознавець Кукса Г. М. [30] виокремлює такі основні види детективних жанрів у сучасній літературі:

- класичний детектив;
- детектив закритого типу;
- психологічний детектив;
- історичний детектив;
- іронічний детектив;
- фантастичний детектив;
- політичний детектив.

Окрім того, увагу дослідників привертають такі види цього жанру як жіночий детектив, «крутий» американський детектив, детектив-трилер та інші, які є популярними у сучасній літературі.

З огляду на тематику нашого дослідження, зосередимо увагу на поняттях «історичний детектив» та «ретро-детектив». Терміни «історичний детектив» та «ретро-детектив» часто використовуються як синоніми, однак вони мають суттєві відмінності. Якщо ретро-детектив використовує історичний фон переважно як декорацію для класичної детективної інтриги, то історичний детектив вимагає від автора глибокого занурення в історичний контекст. Останній передбачає не лише точне відтворення атмосфери минулого, а й інтеграцію вигаданих персонажів у реальні історичні події. У таких творах вигадані детективи часто взаємодіють з історичними особистостями, а сюжет розгортається на тлі достовірно зображених історичних подій. Для створення якісного історичного детективу автор мусить володіти значними знаннями з історії, соціології, культурології описуваного періоду, адже від нього очікується не лише створення захопливого сюжету, а й відтворення способу життя та особливостей побуту людей певної епохи. Таким чином, історичний детектив не лише розважає читача, а й виконує пізнавальну функцію, дозволяючи зануритися в атмосферу минулого та глибше зрозуміти історичні процеси.

Можемо виокремити кілька основних відмінностей історичним детективом та ретро-детективом:

- рівень історичної достовірності: автор ретро-детективу може дозволити собі певні історичні неточності заради сюжету, то в історичному детективі необхідно максимально точно відтворити історичні факти;

- історичний контекст в історичному детективі є невід'ємною частиною сюжету, він впливає на розвиток подій та мотивацію персонажів. У ретро-детективі історичний фон слугує лише для створення атмосфери.

- взаємодія вигаданих і реальних персонажів: в історичному детективі вигадані персонажі часто розслідують справи, пов'язані з реальними

історичними подіями, і можуть взаємодіяти з історичними особистостями. У ретро-детективі такі взаємодії можуть бути відсутні або умовними.

Аналізуючи відмінності між історичним та ретро-детективом, звернемо увагу на те, що західне літературознавство часто ототожнює ретро-детектив з поняттям «historical mystery», підкреслюючи таким чином, що автор такого твору має більше свободи у використанні стилізації та атмосфери минулого, не будучи прив'язаним до конкретних історичних фактів. Натомість історичний детектив вимагає від автора ретельного дослідження історичного контексту та точної реконструкції подій.

Наприклад, дослідник С. Джоші звертає увагу на те, що в історичних детективах вбивство зазвичай інтегроване в ширший історичний контекст, стаючи частиною соціальних, політичних або культурних проблем того часу. У ретро-детективах же вбивство може слугувати лише приводом для розкриття загадки або для створення інтригуючої атмосфери.

Таким чином, можна зробити висновок, що основна відмінність між історичним та ретро-детективом полягає у їхньому ставленні до історичного контексту. Якщо для історичного детективу історія є головним об'єктом дослідження, то для ретро-детективу вона слугує лише фоном для детективної інтриги.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Детектив як жанр є надзвичайно гнучким і здатним до трансформації. Він може бути як типовим представником масової літератури, так і складним постмодерністським текстом, який ставить під сумнів традиційні уявлення про літературу.

Класичний детектив – це жанр, який зародився в ХІХ столітті і досі залишається популярним серед читачів. Його відмінні риси – це чітка структура, типовий набір персонажів та логічний розв'язок.

Однією з ключових особливостей класичного детективу є те, що розгадка злочину ґрунтується на логічних міркуваннях і зібраних доказах. Читач має можливість разом з детективом аналізувати факти і висувати власні гіпотези. Розв'язка, як правило, несподівана, але водночас логічно впливає з усіх попередніх подій. Часто дія класичного детективу відбувається в обмеженому просторі – замку, особняку, невеликому містечку. Це дозволяє автору зосередити увагу читача на невеликій кількості персонажів і спрощує розслідування. Такий підхід створює атмосферу таємничості і напруги.

Детективу у сучасній літературі – це динамічний і багатогранний жанр, який постійно розвивається і трансформується. Він відображає зміни в суспільстві, культурі і технологіях. Сучасний детектив – це не просто розповідь про злочин і його розкриття, це поле для експериментів, місце для роздумів про природу реальності, ідентичності та знання.

Вплив постмодернізму на жанр детективу призвів до появи нових типів детективів, які відрізняються від класичних своїм експериментальним характером та грою з читацькими очікуваннями. Постмодернізм дозволив детективному жанру вийти за межі традиційної функції розваги та стати інструментом аналізу сучасної культури та суспільства.

Таким чином, детективний жанр є одним з найдинамічніших і найцікавіших явищ сучасної літератури. Він задовольняє потребу читачів в емоційному переживанні, дозволяє розширити світогляд і краще зрозуміти

навколишній світ. Детектив продовжує розвиватися і трансформуватися, підтверджуючи свою актуальність і популярність.

РОЗДІЛ 3: СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДЕТЕКТИВНИХ РОМАНІВ МАРЕКА КРАЄВСЬКОГО ТА ЮРІЯ ВИННИЧУКА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

3.1 Художньо-стильові ознаки детективу у романі «Еринії» Марека Краєвського

Детективний жанр, як один з найпопулярніших у світовій літературі, посідає важливе місце в сучасній польській прозі. Його еволюція впродовж останніх десятиліть відзначається як збереженням традиційних канонів, так і появою нових тенденцій та експериментів. Польський детектив у літературі представлений величезною кількістю прізвищ авторів та сотнями, а то й десятками сотень найменувань художніх творів.

Одним з найвідоміших представників цього жанру у польській літературі слід вважати Марека Краєвського. Марек Краєвський відомий своїми історичними детективами, які перенесли читачів у атмосферу довоєнного Львова. Його твори стали взірцем жанру історичного детективу, поєднавши елементи детективної інтриги з ретельним дослідженням історичного контексту. Найвідомішою серією романів Краєвського є цикл, присвячений Львову передвоєнних років. До цього циклу входять такі романи як «Смерть у Бреслау», «Кінець світу в Бреслау», «Привиди в місті Бреслау», «Фортеця Бреслау», «Чума в Бреслау». Увагу також привертає роман «Еринії», який є яскраво демонструє характерні риси творчості Марека Краєвського.

В основі сюжету «Еринії» - жорстоке вбивство трьохрічного хлопчика, яке сколихнуло Львів напередодні Другої світової війни. Розслідування цієї справи доручають головному персонажеві – комісару Едварду Попельському. Попельський постає перед читачем як чоловік, травмований війною та хворобою: «Лікар діагностував у нього фотосенситивну епілепсію, прописав йому веронал і порекомендував уникати яскравого денного світла, одягати темні окуляри, носити парасольку й таке інше. Пам'ятаючи про своє приниження, Попельський поставився до рекомендацій лікаря дуже серйозно. Не бажаючи знову відчувати пекучий сором, який переслідував його після віденського приступу, він почав уникати сонячного світла й перейшов на вечірньо-нічний спосіб життя» [24, 10].

Спосіб життя комісара Попельського є однією з найцікавіших рис його образу. Хвороба значно впливає на його життя, змушуючи, з одного боку постійно ховатися від сонячного світла, яке викликає у нього подразнення, та вести спосіб життя, який більше характерний не для поважного слідчого, а для злочинців, на яких він сам зазвичай полює.

Його минуле, про яке він не любить згадувати, відбилося на його характері, зробивши його дещо цинічним, замкнутим та схильним до алкоголю. Попельський був людиною, яка не вірила в добро. Він бачив лише зло, яке ховалося за масками доброчесності. Це вказує на глибокий песимізм героя, який є результатом його життєвого досвіду.

Водночас, Попельський – це досвідчений слідчий, який володіє гострим розумом та інтуїцією. Він здатний помічати дрібні деталі, які інші можуть пропустити, і будувати логічні ланцюжки, щоб розкрити найскладніші злочини. Автор підкреслює цю рису героя, описуючи його методи роботи: «Попельський годинами сидів над документами, розглядаючи кожну дрібницю, ніби шукав ключ до загадки». Ця деталізація дозволяє читачеві зрозуміти, що за зовнішньою брутальністю і цинізмом ховається досвідчений професіонал.

Розум, проникливість і професіоналізм комісара Едварда Попельського викликає захоплення та повагу у жителів Львова, які, дізнавшись про жахливе вбивство, з нетерпінням чекають на початок розслідування:

« - Бо цю справу неодмінно вестиме комісар Попельський, - упевнено відповів молодий священик» [24, 18].

«Він відчував, про що обидві жінки хотіли запитати. Це було те, чого прагнув довідатися весь Львів: коли він схопить тварюку, яка вкрила тіло Геня Питки ієрогліфами болю» [24, 19].

Окрім поваги мешканців міста, комісар Попельський користується авторитетом і у представників кримінального світу: «У всіх цих грубуватих жартах і порівняннях учувалася своєрідна бандитська повага» [24, 23].

Конфлікт між цинізмом і професіоналізмом Попельського створює внутрішню напругу в його характері. З одного боку, він прагне справедливості і

хоче розкрити злочин, з іншого – його особисті проблеми заважають йому зосередитися на роботі. Ця боротьба відображається в його діалогах з іншими персонажами, а також у його внутрішньому протистоянні.

Важливу роль у формуванні образу Попельського відіграє історичний контекст, в якому він діє. Передвоєнний Львів – це місто, де панує атмосфера невизначеності та страху. Попельський, як і багато інших мешканців міста, відчуває наближення війни. Це почуття тривоги поглиблює його внутрішній конфлікт і робить його ще більш замкнутим.

Сюжет твору розвивається у двох площинах: перша – це розслідування комісаром Едвардом Попельським вбивства Геника Пинди у передвоєнному Львові, друга – історія пана Станішевського та його колишньої дружини, що розгортається у Вроцлаві у 2008 році. Станішевський виявляється онуком Попельського, сином його доньки Рити, яка збожеволіла. Для Попельського трагізм життя Рити став його особистим тягарем, так само, як і доля онука, за яку колишній комісар відчував провину до кінця життя.

Автор підкреслює також соціальну нерівність, яка панує у Львові того часу. Попельський належить до середнього класу, але його життя не є легким. Він стикається з корупцією, бюрократизмом і байдужістю оточуючих. Ці соціальні проблеми посилюють його відчуження від суспільства.

Едвард Попельський – це складний і багатогранний персонаж, який є людиною свого часу і свого оточення. Він є типовим представником того покоління, яке пережило Першу світову війну і тепер живе в очікуванні нової війни. Портрет Попельського побудований на контрастах: з одного боку, він – досвідчений слідчий, здатний розкрити будь-який злочин, з іншого – він – травмована людина, яка бореться зі своїми внутрішніми демонами. Ця суперечливість робить його живим і цікавим персонажем, який викликає у читача різні емоції – від співчуття до осуду. Таким чином, Марек Краєвський створює багатогранний образ детектива, який виходить за рамки стандартів класичного детективного жанру.

Основним топосом, де розвиваються події, пов'язані з розслідуванням заплутаної справи, є міжвоєнний Львів. Краєвський створює надзвичайно яскравий образ міста, описуючи його вулиці, будинки, передаючи атмосферу того часу:

«Над Старим Ринком займався світанок. Рожеве сяєво просочувалося між злиденними ятками, у яких баби розставляли свої баняки з борщем і варениками; воно лягало на бідонах з молоком, що їх жидівський гендляр тягнув на двоколісному візку з молочарні...» [24, 5].

«Попельський насолоджувався запахами чистого міста. Нещодавно його обмила злива, котра, як стверджував щойно куплений «Львовські кур'єр поранни», протягом найближчих днів обіцяла декілька разів повернутися з-над Карпат» [24, 108].

«Попельський прямував у цілковито протилежному напрямку — униз вулицею Хорунщизни. Нею він дійшов до прекрасної кам'яниці Сегала на Академічній. Звернув праворуч і відчув на собі кам'яний погляд графа Александра Фредро, який оглядав перехожих зі свого постаменту перед «Шкотською». [24, 10]

Особливу увагу в романі приділено мові персонажів. Краєвський майстерно відтворює мовну картину епохи, використовуючи діалекти, жаргони та стилістичні особливості мови того часу. Персонажі розмовляють колоритною львівською «гварою», яку розуміють лише жителі міста.

Проаналізувавши текст роману «Еринії», можемо зазначити, що він опирається на класичну структуру детективу, базуючись на фундаментальних елементах сюжету, притаманних цьому жанру.

Рушійною силою сюжету є злочин, на основі якого автор вибудовує інтригу роману. Центральним елементом інтриги є вбивство маленького хлопчика, обставини якого наводять на думку про ритуальне жертвоприношення та спричиняє напругу між у місті, налаштовуючи львів'ян проти євреїв.

Цей злочин не лише запускає сюжетну лінію, але й створює атмосферу таємничості та тривоги, занурюючи читача у світ загадкових подій. Вибір саме

такої злочинної дії дозволяє автору не лише створити інтригу, але й торкнутися глибинних соціальних та психологічних проблем, притаманних суспільству, в якому відбуваються події роману.

Комісар Попельський, як типовий представник детективного жанру, стає провідником читача у світі злочину. Автор зосереджує увагу саме на його взаємодії з оточуючими: з колегами, робітниками, злодіями, своєю донькою. Методи розслідування, які використовує комісар Попельський, включають опитування свідків, збирання доказів та формулювання гіпотез, є стандартними для детективного жанру. Для розкриття злочину комісар залучає до розслідування інших фахівців, таких як патологоанатом Іван Підгірний, який надає комісару важливу інформацію про вбивство. Їхні експертні висновки допомагають йому скласти більш повну картину події.

Однією з найважливіших характеристик детективного жанру є несподівані повороти сюжету. Автор роману «Еринії» майстерно використовує цей прийом, постійно підтримуючи інтерес читача. Введення нових персонажів, виявлення нових доказів та зміна напрямку розслідування створюють відчуття невизначеності та непередбачуваності, що не дозволяє читачеві розслабитися та передбачити розвиток подій.

Розв'язка роману є багат шаровою та неоднозначною. Автор залишає читачеві простір для власних інтерпретацій, що дозволяє кожному читачеві знайти свій власний сенс у подіях, описаних у романі. Такий підхід не лише задовольняє інтелектуальні запити читача, але й провокує його на подальші роздуми про природу злочину, мотивацію злочинців та соціальні наслідки подій.

3.2 Особливості стилю Юрія Винничука у детективному романі «Вілла Деккера»

Юрій Винничук – багатогранна фігура сучасної української літератури, чия творчість охоплює широкий спектр жанрів: від поезії до прози, від історичних романів до детективів. Однак, саме детективний жанр став однією з найвизначніших сторінок його творчості. Винничук вдихнув нове життя в

український детектив, поєднавши класичні елементи жанру з глибоким зануренням в історичний контекст та психологічні портрети персонажів.

Зазначимо, що у своїх творах письменник демонструє здатність до детальної реконструкції минулого. Його детективні романи – це не просто розслідування злочинів, а своєрідні історичні дослідження, які дозволяють читачеві зануритися в атмосферу минулих епох. Винничук ретельно відтворює побут, мову, звичаї різних історичних періодів, створюючи живі та автентичні картини минулого.

Однією з відмінних рис детективів Винничука є їхня багатозаровість. Поверхневий сюжет про розслідування злочину слугує лише відправною точкою для дослідження глибинних соціальних, політичних та культурних проблем. Письменник майстерно поєднує детективну інтригу з філософськими роздумами про сенс життя, природу зла і добра, місце людини в історії.

Персонажі у романах Винничука – це складні і багатогранні особистості, які часто мають темне минуле і внутрішні конфлікти. Письменник не ідеалізує своїх героїв, а показує їх такими, якими вони є насправді – зі своїми вадами і пристрастями. Читач має змогу співпереживати героям, розуміти їхні мотиви і причини вчинків.

Мова Винничука – це ще одна особливість його творчості. Письменник володіє майстерністю слова, він використовує різноманітні стилістичні прийоми, щоб створити неповторний літературний стиль. Мова його героїв відрізняється в залежності від їхнього соціального статусу, освіти та історичного періоду, що додає творам реалістичності.

Серед найвідоміших детективних творів Винничука можна назвати такі романи, як «Танго смерті», «Аптекарь», «Цензор снів», «Нічний репортер», «Вілла Деккера». Кожен із цих романів – це самостійна історія з унікальними персонажами та інтригуючим сюжетом. Однак, усі вони об'єднані спільними рисами: глибоким психологізмом, детальною розробкою сюжету, а також тісним зв'язком з історією України.

Однією з відмінних рис детективів Винничука є їхня багаточаровість. Поверхневий сюжет про розслідування злочину слугує лише відправною точкою для дослідження глибинних соціальних, політичних та культурних проблем. Письменник майстерно поєднує детективну інтригу з філософськими роздумами про сенс життя, природу зла і добра, місце людини в історії.

Важливу роль у творчості Винничука відіграє місто Львів, яке часто стає одним з героїв його романів. Письменник з любов'ю описує архітектуру, атмосферу, історію цього міста, передаючи його неповторний дух. Львів у творах Винничука – це не просто географічна локація, а місто з багатою історією і складним характером, яке зберігає в собі відлуння минулих епох.

Персонажі Винничука – це складні і багатогранні особистості, які часто мають темне минуле і внутрішні конфлікти. Письменник не ідеалізує своїх героїв, а показує їх такими, якими вони є насправді – зі своїми вадами і пристрастями. Читач має змогу співпереживати героям, розуміти їхні мотиви і причини вчинків.

Роман Юрія Винничука «Вілла Деккера» є яскравим прикладом сучасного українського детективу, який поєднує в собі класичні елементи жанру з оригінальними авторськими знахідками. Твір, що відбувається у передвоєнному Львові, захоплює читача не лише інтригуючим сюжетом та колоритними персонажами, а й глибоким зануренням в історичний контекст та психологічні глибини людської душі.

Однією з найвизначніших рис детективного жанру в романі є наявність загадкового злочину, який стає рушійною силою сюжету. У «Віллі Деккера» таким злочином стає вбивство, обставини якого залишаються загадковими протягом більшої частини роману. Це вбивство не просто запускує слідство, а й виявляє глибоко закладені соціальні та політичні проблеми того часу.

Важливим елементом детективного жанру є також образ слідчого. У романі Винничука роль слідчого виконує журналіст, який, занурюючись у розслідування, поступово розкриває таємниці не лише злочину, а й власного минулого. Цей образ слідчого є нетиповим для класичного детективу, оскільки

він не є професійним детективом, а радше випадковим свідком подій. Однак, саме ця його непідготовленість дозволяє автору створити більш атмосферний і реалістичний образ розслідування.

Не менш важливу роль у детективі відіграє місце дії. Львів, у якому відбуваються події роману, є не просто фоном, а повноцінним героєм. Місто з його багатою історією, вузькими вуличками, таємничими двориками створює атмосферу загадковості та інтриги. Винничук детально описує Львів передвоєнного періоду, передаючи його дух і атмосферу.

Ще однією характерною рисою детективів є наявність множинних персонажів, кожен з яких має свої секрети та мотиви. У «Віллі Деккера» Винничук створив яскравий галереї персонажів: від таємничого вбивці до безтурботного журналіста, від коханої жінки до поліцейського, який приховує свої справжні почуття. Кожен з цих персонажів є багатограним і неоднозначним, що додає роману глибини та реалістичності.

Важливу роль у детективі відіграє мова. Винничук майстерно володіє словом, він використовує різноманітні стилістичні прийоми, щоб створити неповторний літературний стиль. Мова його героїв відрізняється в залежності від їхнього соціального статусу, освіти та історичного періоду, що додає творам реалістичності.

Не можна не згадати про елемент історичності, який є однією з найвизначніших рис роману. Винничук майстерно поєднує детективну інтригу з історичним дослідженням. Він ретельно відтворює атмосферу передвоєнного Львова, описує політичну ситуацію того часу, вплітає в сюжет реальні історичні події. Це дозволяє читачеві не тільки насолодитися захопливим сюжетом, але й глибше зрозуміти історичний контекст, в якому відбуваються події роману.

Однією з рис авторського стилю Винничука є філософські міркування, вплетені у динамічний сюжет твору та у діалоги персонажів. Розмови про життя, смерть, любов, сенс буття – невід'ємна частина творчості Винничука. Письменник замислюється над вічними питаннями, шукає відповіді на них через своїх героїв і ситуації, які вони переживають.

Роман Юрія Винничука «Вілла Деккера» – це захопливий детектив, який розгортається на тлі бурхливих подій передвоєнного Львова. Автор майстерно поєднує класичні елементи детективного жанру з глибоким зануренням в історичний контекст, створюючи атмосферний і багат шаровий твір.

Сюжет роману розгортається навколо низки загадкових злочинів, які відбуваються у Львові 1939 року. В центрі уваги опиняється молода фордансерка, жорстоко вбита у власній квартирі. Паралельно відбуваються інші злочини: таємнича смерть від пожежі, зникнення євреїв, які готуються до еміграції до Палестини. Розслідування цих справ доручається поліції, проте фактично його веде Марко Климович, нічний репортер місцевої газети, який має власні мотиви для розкриття цих злочинів.

Марко Климович, або «Нічний репортер», як його називають у місті, є одним із найяскравіших персонажів роману. Він допитливий і амбітний журналіст, який прагне розкрити правду за будь-яку ціну. Його професійні обов'язки тісно переплітаються з особистими інтересами, що робить його образ багатограним і цікавим. Марко не просто фіксує події, а активно втручається в хід розслідування, проводячи власні розслідування, збираючи докази і спілкуючись зі свідками. Марко Климович, порівнянно з детективами класичних творів Артура Конан Дойля чи Едгара Аллана По, не володіє необхідними навичками, не є представником поліції, його образ абсолютно нестандартний, оскільки підхід персонажа до розслідування у першу чергу мотивований його журналістським професіоналізмом та власною цікавістю, і вже потім – необхідністю піймати та покарати злочинця.

Марко Климович легко заводить нові знайомства, особливо з представницями жіночої статті, знаходить друзів та ворогів, постійно потрапляє у прикрі, а іноді й небезпечні ситуації. У той же час у Львові ведуть свої справи різні злочинні угруповання, радянська контррозвідка та німецькі шпигуни. З усіма вищеперерахованими головний герой частково пов'язаний. Окрім того, журналіст Климович товаришує з комісаром, який «офіційно» розслідує справу.

Усі ці деталі додають динамічності сюжету та роблять образ журналіста дуже колоритним.

Автор майстерно будує інтригу, поступово розкриваючи перед читачем нові деталі злочинів. Паралельно з розслідуванням, читач дізнається про життя Львова передвоєнного періоду, про його атмосферу, про взаємовідносини різних соціальних груп. Напружена політична ситуація у Львові 1939, загроза війни, зростаючий антисемітизм – все це створює підґрунтя для злочинів.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Сучасний детектив є динамічним і багатогранним жанром, який активно розвивається та завойовує все більшу популярність у польській та українській літературах. Завдяки творчості сучасних авторів, детектив не лише розважає читача, але й змушує задуматися про актуальні соціальні проблеми.

Детективний жанр у сучасній літературі переживає період розквіту, поєднуючи традиції класичного детективу з інноваційними підходами та сучасними реаліями. Проаналізувавши романи Юрія Винничука «Вілла Деккера» та Марка Краєвського «Еринії», можемо зробити висновок, що ці твори мають як спільні риси, так і суттєві відмінності, які визначаються як історичним контекстом, так і індивідуальним стилем кожного з авторів.

Події обох творів розгортаються у Львові. У «Віллі Деккера» Ю. Винничука дії відбуваються у передвоєнному Львові 1939 року, на тлі політичної нестабільності та загрози війни. Автор майстерно відтворює атмосферу того часу, передаючи побут, мову, звичаї мешканців міста. Історичні події стають не лише фоном для розслідування, а й активно впливають на розвиток сюжету.

В «Ериніях» М. Краєвського події відбуваються у двох часових лініях: у передвоєнному Львові та у Вроцлаві у 2008 році. Автор часто звертається до історичного минулого міста та використовує міфологічні мотиви. Історичний контекст в «Ериніях» слугує створення загадкової атмосфери та для детального відтворення періоду між 1920-1939 роками.

Важливим аспектом обох творів є образи головних персонажів – Едварда Попельського (у «Ериніях» М. Краєвського) та Марка Климовича (у «Віллі Деккера» Ю. Винничука).

Образ Едварда Попельського містить багато елементів, що пов'язує його з класичними детективними персонажами. Він поліцейський комісар з багатим життєвим досвідом, високим рівнем професіоналізму, він завжди опирається на свій інтелект, на факти та логіку. Проте Попельський не позбавлений певного шарму та колоритності.

Персонажем, який веде розслідування у «Віллі Деккера» виступає журналіст Марко Климович. Він абсолютно не вписується у загальноприйняті уявлення про образ детектива. Причина його участі у розслідуванні – журналістський інтерес та власні мотиви, які, однак, все ж таки призводять до розкриття злочину та викриття особи вбивці.

Сюжет обох романів розгортається навколо вбивств. У романі «Еринії» комісар Попельський розслідує вбивство трьохрічного хлопчика, скоєне з надзвичайною жорстокістю. Інтрига у творі розгортається поступово, автор повільно розкриває перед читачем нові деталі, ускладнюючи сюжет та підсилюючи напруження. Автор використовує міфологічні мотиви, щоб додати сюжету таємничості і загадковості.

У «Віллі Деккера» сюжет роману побудований на розслідуванні кількох злочинів, які на перший погляд не пов'язані між собою. Автору вдається створити динамічну атмосферу, увівши у твір велику кількість персонажів та насичивши кожен діалог. Усе, що відбувається у творі, читач сприймає крізь призму рецепції головного персонажа Марка Климовича.

Окрему увагу варто звернути на особливості мови персонажів у обох творах. І Марек Краєвський, і Юрій Винничук використовували традиційну львівську говірку з безліччю діалектизмів, що дозволило авторам створити автентичну атмосферу передвоєнного Львова. Для мови твору Винничук також характерне використання різноманітних стилістичних прийомів, таких як метафори, порівняння, епітети, що надало роману більше виразності.

В обох творах автори використовують місто як активного учасника подій. Львів у «Віллі Деккера» та той самий Львів або в «Ериніях» постають як темні, загадкові місця, повні таємниць і небезпек. Місто відображає внутрішній світ персонажів і є своєрідним дзеркалом їхніх душ.

Також автори обох детективів торкаються таких важливих тем як добро і зло, справедливість і жорстокість, любов і ненависть, проблеми соціальної нерівності, проблеми вибору.

Отож, у підсумку зазначимо, що романи «Вілла Деккера» українського письменника Юрія Винничука та «Еринії» польського автора Марека Краєвського написані у жанрі ретро-детективу. Твори мають певні спільні характеристики – наприклад, події обох детективів розгортаються у Львові перед Другою світовою війною. Відмінності у творах знаходимо у сюжеті, способах зображення головного героя та персонажів та інших авторсько-стильових ознаках.

ВИСНОВКИ

Детективний жанр, що зародився в XIX столітті з появою творів Е. По та В. Коллінза, пережив значний розвиток у творчості А. К. Дойла, який створив культового персонажа Шерлока Холмса. Детектив, який спочатку сприймався як легке читання, поступово перетворився на об'єкт серйозних літературознавчих досліджень.

Ключовою особливістю детективного жанру є пошук істини. Проте, поняття істини в детективі має свої специфічні риси. На відміну від філософського розуміння істини як об'єктивної, абсолютної категорії, істина в детективі є результатом розслідування, що ґрунтується на суб'єктивних судженнях, інтуїції та логічних міркуваннях детектива. Філософські ідеї XX століття значно вплинули на розвиток детективного жанру. Так, аналітична філософія, з її акцентом на логічному аналізі, знайшла своє відображення у дедуктивних методах Шерлока Холмса.

Проаналізовано дефініцію терміна «детектив». Визначення терміну «детектив» досі залишається дискусійним. Існує безліч визначень, що відображають різноманітність підходів до цього жанру. Однак, загалом детектив визначається як твір, в якому розкривається таємниця, пов'язана зі злочином, за допомогою логічних міркувань та аналізу фактів.

Досліджено, що упродовж XX століття детективний жанр активно розвивався у різних національних літературах, зокрема українській та польській. Аналізуючи розвиток українського детективу, не можна оминати значний внесок письменника Володимира Винниченка, якого прийнято вважати основоположником цього жанру в українській літературі XX століття.

Деякі літературознавці вважають, що детективна або шпигунська література того часу була своєрідною втечею від канонів соціалістичного реалізму. Однак, з утвердженням соціалістичного реалізму, український детектив зазнав суттєвих змін. Його тематика та стилістика були скориговані відповідно до вимог радянської ідеології. Сучасне, більш об'єктивне сприйняття

української літератури XX-XXI століть дозволяє побачити різноманітність стилів і тем, серед яких детективний жанр займає важливе місце.

Виділяючи характерні риси українського детективу, можна говорити про такі специфічні жанрово-стильові домінанти: авторська гра з читачем, застосування прийомів літературної містифікації та «ігрової ідентичності», експериментування з формою у світлі традиції детективу та особливостей української модерністської прози.

Шлях становлення детективного жанру в польській літературі був досить тривалим та складним. У 20-х роках XX століття ситуація почала змінюватися. Твори таких авторів, як Олександр Блажийовський, Адам Насільський, Станіслав Вотовський та Марек Романський, сприяли формуванню польської детективної школи. Їхні романи, поєднуючи елементи інтриги, таємниці та соціальної критики, заклали фундамент для подальшого розвитку жанру.

Визначною подією став роман Олександра Блажийовського «Червоний блазень» (1925). Після успіху «Червоного блазня» детективний жанр в Польщі почав активно розвиватися. Автори, такі як Адам Насільський, Станіслав Вотовський та Марек Романський, створили цілі серії романів із постійними героями.

Польська детективна література міжвоєнного періоду була різноманітною за тематикою та стилем. Однак, всі твори об'єднувало прагнення створити захопливу історію, яка б зацікавила широкого кола читачів. Автори не лише розважали публіку, а й порушували важливі соціальні проблеми, використовуючи детектив як інструмент для аналізу суспільства.

Історичний розвиток польського детективу тісно пов'язаний з політичними та соціальними змінами, які відбувалися в країні. Період відносної лібералізації на початку 1980-х років сприяв короткочасному розквіту літературного процесу, проте введення воєнного стану в 1981 році суттєво обмежило свободу творчості, зокрема, у жанрі детективу. Літературні твори того періоду часто носили ідеологічно заангажований характер і підпорядковувалися вимогам тоталітарного режиму.

Падіння комуністичного режиму в 1989 році відкрило нові перспективи для розвитку польської літератури. Детективний жанр пережив своєрідне відродження, характеризуючись більшою свободою творчих експериментів. Особливої популярності набули історичні детективи, які дозволяли авторам досліджувати минуле країни та висвітлювати складні соціальні та політичні проблеми. Детективний жанр у сучасній Польщі перестав бути лише розважальним читанням. Він став об'єктом наукових досліджень, а його автори – представниками різних інтелектуальних кіл.

Детектив, розвиваючись у руслі масової літератури, постійно взаємодіяв з іншими жанрами. Як наслідок, у сучасній літературі виокремлюємо такі види детективу: класичний, закритого типу, психологічний, історичний, іронічний, фантастичний, політичний та інші. Особливу увагу привертають історичний детектив та ретро-детектив.

Терміни «історичний детектив» та «ретро-детектив» часто ототожнюють, але ці поняття мають певні відмінності. Ретро-детектив використовує історичний фон переважно як декорацію для класичної детективної інтриги, тоді як історичний детектив вимагає від автора глибокого занурення в історичний контекст. Останній передбачає не лише точне відтворення атмосфери минулого, а й інтеграцію вигаданих персонажів у реальні історичні події

Окрім аналізу теоретичних положень, практична частина роботи присвячена порівняльному аналізу жанрово-стильових особливостей ретро-романів «Вілла Деккера» Юрія Винничука та «Еринії» Марка Краєвського.

Досліджено, що, незважаючи на однаковий хронотоп (події обох романів розгортаються у Львові у період між двома війнами) та приналежність творів до одного жанру, автори по-різному реалізують закони цього жанру у сюжетах. Марек Краєвський пропонує читачеві образ комісара Едварда Попельського, досвідченого чоловіка, який при розслідуванні справ завжди опирається на логіку. У творі Юрія Винничука роль детектива виконує журналіст Марко Климович на прізвище «Нічний репортер», який у своїх вчинках керується радше власною цікавістю, ніж бажанням допомогти суспільству.

Зазначимо, що в обох творах автори дотримуються класичної схеми побудови сюжету, використовуючи інтригу, щоб зацікавити читача, несподівані повороти сюжети, описують методи розслідування, які використовують їхні персонажі.

Отже, дослідження жанру детективу, історії його розвитку у контексті світової та національних літератур, а також жанрових і стильових особливостей у порівняльному аспекті глибше зрозуміти еволюцію літературних жанрів, простежити вплив соціокультурних процесів на розвиток літератури, виявити спільні та відмінні риси національних літературних шкіл, а також розкрити потенціал детективу як засобу пізнання людської природи та соціальних проблем.

Перелік джерел посилання

1. Бабяк Ж. В., Перенчук О. З. Структурні аспекти детективного жанру: етапи вивчення. Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Філологічні науки. 2013. Вип. 33. С. 20-23.
2. Барановська Лідія, Серкова Юлія. Мова жіночих персонажів у творчості засновниці «іронічного детективу» Хмелевської Іоанни. Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика: збірник наукових праць. 2020. Вип. 8. С. 5-15.
3. Бессараб О. В Детективний роман як головний прояв масової літератури кінця ХХ початку ХХІ століття. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2012. № 1014, вип. 65. С. 204-207.
4. Бовсунівська Т. В. Теорія літературних жанрів Жанрова парадигма сучасного зарубіжного роману : Підручник. - К.: Видавничополіграфічний центр «Київський університет», 2009. 519 с.
5. Винничук Ю. Вілла Деккера. Харків: Фабула, 2021. 304 с.
6. Гром'як Р. М., Ковалів Ю. І., Теремко В. І. Літературознавчий словник-довідник; вид. 2-ге, випр., доповн. Київ «Академія», 2007. 752 с.
7. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі ХХ століття. Філологічні науки. Літературознавство. 2013. № 28. С. 35-40.
8. Гуляк Т. М. Модифікації жіночого детективного роману у творчості Дороті Сейерс та Ірен Роздобудько : автореф. дис... канд. філолог. наук : 10.01.05. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
9. Гуляк Т. М. Модифікації жіночого детективного роману у творчості Дороті Сейерс та Ірен Роздобудько : автореф. дис... канд. філолог. наук : 10.01.05. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ, 2019. 20 с.
10. Гуляк Т. М. Модифікації жіночого детективного роману у творчості Дороті Сейерс та Ірен Роздобудько. 2019. Гусєв В. А. Масова література в сучасній соціокультурній ситуації. Історія літератури та сучасний мистецький процес. Серія: Гуманітарні науки. 2018. №2 (53). С. 4-9.
11. Гундорова Т. Кітч і література. Травестії. Київ: Факт, 2008. 280 с.

12. Демченко Н. О. Особливості передачі реалій при перекладі на українську мову оповідання Артура Конан Дойла «A scandal in Bohemia». Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка, №7, 2018. С. 102-110.
13. Джигун Л. М. Масова література як естетична цінність: художні константи діаспорної мемуарної прози. Науковий вісник МНУ ім. В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки. Літературознавство. 2015, №2. С. 72-76.
14. Долга Н. Особливості літератури англійського неоромантизму: перехідність у контексті сучасного літературознавства.
15. Домбровська М. Дефініції масової літератури. Слово і Час, 2005. №11. с. 54-65.
16. Драч І. Д. Масова та елітарна література: межі функціонування термінів. Вісник Житомирського державного університету. Випуск 58. Філологічні науки. С. 116-120.
17. Драч І. Д. Масова література: феномен на маргінесі культурно-історичної доби. Наукові праці. Сер. : Філологія. Літературознавство. 2011. Т. 168, Вип. 156. С. 44-49.
18. Енциклопедія сучасної України [Електронний ресурс]. Режим доступу: URL:[https://esu.com.ua/search_articles.php?id=65985]
19. Єгорова Ю. М. Феномен масової літератури: історія становлення та розвитку. Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія : Літературознавство. 2011, №1. С. 163-169.
20. Жіноче обличчя детективу. Бібліографічний покажчик. КЗК «Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія». URL: <https://www.libr.dp.ua/fullkr/index.php?pbp=652> (дата звернення: 10.09.2023).
21. Зборовська Н. Сучасна масова література в Україні як загальнокультурна проблема. Слово і Час. 2007. №6. С.3-8.
22. Калініченко М. Масова та висока література: Pro et Contra (обріи теоретичної рефлексії в сучасному українському, російському та північноамериканському літературознавстві). Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Літературознавство. 2013, № 3. С. 44-48.

23. Козачек О. Д. Детективний жанр: порівняльний аспект (на матеріалі британської, американської, української та російської культурних традицій) Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія. 2017. №29. С. 103-106.
24. Кравчук І. О. Особливості англomовного детективного жанру. Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві : зб. наукових праць з актуальних проблем економічних наук Вінницького гуманітарнопедагогічного коледжу, 5-6 травня 2017 р. Вінниця, 2017. С. 26-30.
25. Краєвський М. Еринії. Львів: Урбіно, 2010. Переклад з польс. Божеана Антосяк.
26. Краснюк Л. Виникнення та розвиток детективного жанру у світовій літературі. Славістичні студії: лінгвістика, літературознавство, дидактика : збірник наукових праць. Голова редколегії Н. В. Подлевська; відповідальна за випуск Н. М. Торчинська. Хмельницький, 2023. Вип.14.
27. Кривопишина А. С. Масова та елітарна література: природа художності в українському романі початку ХХІ століття. Київський університет ім. Б. Грінченка; дисертація канд. наук. Київ, 2018. 219 с.
28. Кривопишина А. С. Масова та елітарна література: критерії розмежування та проблема смаку. Вісник Черкаського університету. 2013, №5. С. 35 – 40.
29. Кузнєцов Ю. В. Детектив: занепад чи розквіт? Всесвіт. №10. 1990. С. 155-163.
30. Кукса Г. М. Історія розвитку та типологія жанру детективу у контексті світової літератури. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1542/1/8.pdf>.
31. Лукіна Л. Р. Ретро-детектив в сучасній українській літературі. Матеріали ІІІ Всеукраїнської наукової конференції «Соціально-гуманітарні науки та сучасні виклики» 25-26 травня 2018 р., м. Дніпро. Частина ІІ. Дніпро. СПД «Охотнік», 2018. С. 190–193.
32. Норец М.В. Генезис шпигунського роману: від Р. Кіплінга до Я. Флемінга URL: <http://surl.li/ndpmsg>
33. Перенчук О. З. Естетичні джерела детективу: проблематизація класичної моделі. Науковий вісник МДУ ім. В. Сухомлинського. Філологічні науки. Літературознавство. 2013, №4. С. 203-207.
34. Польський кримінальний роман у міжвоєнний період. URL: <http://surl.li/ndppl>
35. Романенко Л. В. Еволюція українського детективного роману. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XV

- підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ. За заг. ред. 2013. С. 320.
36. Собчук О. Поняття «історичний детектив» у сучасному літературознавстві. *Studia Methodologica*. Тернопіль ; Кельце : Видавничий дім «Гельветика», 2024, Вип. 57. С. 95-102.
37. Собчук О. Історичний детектив і ретро-детектив: до проблеми відповідності. Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. [Редактори-упорядники М. Пантюк, А. Душний, В. Ільницький, І. Зимомря]. Дрогобич : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 73. Том 3. С. 217-222.
38. Тимошенко Т. М. Детектив: історична динаміка літературного жанру. Вчені записки ХГУ «НУА». Сучасне суспільство в контексті гуманітарного знання. С. 428-437. URL: <http://surl.li/lfbqe> (дата звернення: 10.09.2023).
39. Титюк А. К. Жанр «жіночий детектив» в оцінках літературної критики. URL: [file:///D:/download/Nzl_2013_2\(2\)_19.pdf](file:///D:/download/Nzl_2013_2(2)_19.pdf) (дата звернення: 19.09.2023).
40. Філоненко С. О. Жанри та упередження: гендерний критерій в оцінках жанрів масової літератури. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2009. Вип. XXII. С. 383-394. URL: <http://surl.li/nligk> (дата звернення: 20.11.2023).
41. Харлан О. Д. Жанр історичного детективу в сучасній європейській літературі: особливості функціонування. Літератури світу: поетика, ментальність і духовність. 2014. № 3. С. 162-170.
42. Цимбал М. В. Становлення детективу як жанру у контексті світового літературного процесу. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/324280329.pdf> (дата звернення: 10.09.2023).
43. Ashley, R. P. Wilkie Collins and the Detective Story. *Nineteenth-Century Fiction*, vol. 6, no. 1, 1951. p. 47-60. URL: www.jstor.org/stable/3044284].
44. Bell A. C. The Rise and Fall of the Detective Novel. *Contemporary Review*, vol. 272, no. 1587, 1998. p. 196-200. URL: search.proquest.com/docview/204917783?accountid=11077].
45. Bloom C. Capitalising on Poe's Detective: the Dollars and Sense of Nineteenth-Century Detective Fiction. *Nineteenth-Century Suspense: From Poe to Conan Doyle*. Macmillan, 1988, p. 14-26.

46. Brylla Wolfgang. (nie)egzystencji polskiego kryminału regionalnego. Gatunkowe rozważania z lekkim przymrużeniem oka Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica: Polska literatura kryminalna XX i XXI wieku. Propozycje lektury. 2023. Nr 1. Tom 66. S. 46-64.
47. Cawelti John G. Masculine Myths and Feminist Revisions: Some Thoughts on the Future of Popular Genres // Eye on the Future: Popular Culture Scholarship into the Twenty-First Century in Honor of Ray B. Browne / Ed. By Marilyn F. Motz, John G. Nachbar, Michael T. Marsden, Ronald J. Ambrosetty. Bowling Green State University Popular Press, 1994. P. 121-132.
48. Chesterton Gilbert. A Defence of Detective Stories: On the detective story as a legitimate form of art. 4117 Pebblebrook Circle, Minneapolis, MN 55437. URL: <https://www.chesterton.org/a-defence-of-detective-stories/> (data звернення 10.10.2023).
49. Elliot G. L. Detective. Dictionary of Literary Themes and Motifs A-J, edited by Jean- Charles Seigneuret, Greenwood, 1988, pp. 372-387. URL: [\[books.google.be/books?id=OCHXr3RIETQC&hl=nl&source=gs_navlinks_s\]](https://books.google.be/books?id=OCHXr3RIETQC&hl=nl&source=gs_navlinks_s)
50. Kaczyński Paweł. W szpiegowskim labiryncie. Powieść szpiegowska w PRL (na przykładzie serii „Labirynt”). Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica: Polska literatura kryminalna XX i XXI wieku. Propozycje lektury. 2023. Nr 1. Tom 66. S. 149-171.
51. Krystal A. THE USUAL SUSPECT: Edgar Allan Poe, Consulting Detective. Harper’s Magazine, vol. 314, no. 1880, 2007, pp. 83-88. URL: [\[search.proquest.com/docview/233446144?accountid=11077\]](https://search.proquest.com/docview/233446144?accountid=11077).
52. Liebow E. Dr. Joe Bell: Model for Sherlock Holmes. Popular, 1982. URL: [\[books.google.be/books?id=i5nb6TywMIQC&hl=nl&source=gs_navlinks_s\]](https://books.google.be/books?id=i5nb6TywMIQC&hl=nl&source=gs_navlinks_s)
53. Macdonald D. Teoria kultury masowej. Antropologia kultury. Warszawa, 2005. 543 s.
54. Ousby I. Bloodhounds of Heaven: The Detective in English Fiction from Godwin to Doyle. Harvard UP, 1976.
55. Punter D. Edgar Allan Poe: Tales of Dark Heat. Nineteenth-Century Suspense: From Poe to Conan Doyle, edited by Clive Bloom, Brian Docherty, Jane Gibb, and Keith Shand. Macmillan, 1988, p. 1-14.
56. Pykett L. The Newgate Novel and Sensation Fiction, 1830-1868. The Cambridge Companion to Crime Fiction, edited by Martin Priestman, Cambridge UP, 2003,

pp. 19-41.
[URL:\[books.google.be/books?id=9vTsSixUodYC&hl=nl&source=gbs_navlink_s\]](https://books.google.be/books?id=9vTsSixUodYC&hl=nl&source=gbs_navlink_s).

57.Rzepka Ch. J. Detective Fiction. Polity, 2005. 280 p.

58.Walton J. "Conrad, Dickens, and the Detective Novel." *Nineteenth-Century Fiction*, vol. 23, no. 4, 1969, pp. 446-462. [URL:\[www.jstor.org/stable/2932684\]](http://www.jstor.org/stable/2932684).